

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A legaggasztóbb tünetek.

I.

Elkezdve azokon a sérelmeken, mik protestáns egyházunkat a még mindig uralkodó római egyházzal szemben minden állami, vagy törvényhatósági aktusoknál érik, a hol az egyház segítségére szükség van, a hol egyházunk mellözve és megalázva van, az egyházunk megszűnés nélkül csapdosó negatív és pozitív, különböző rendű és rangu sérelmekért, megaláztatásokért egyházunk sem nagyobb sem kisebb hatalmasságokon soha nem tud, vagy nem akar elégtételt, megtorlást venni. A jog, igazság, méltányosságról tiszta fogalommal bíró lélek ugy eltöpreng azon az emberi nyomoruságon, földhözragadtságon, a melytől az emberi művelődés annyiadik évezredében, vagy a jogegyenlőséget e földre hozó keresztyén művelődés 2-ik ezredének utolsó századában is oly kétségbeesett erőfeszítéssel és csak lépésről lépésre tudunk egy egy hajszálnyit kicsikarni az isteni és emberi természetes jogokból. Én legalább — emlékszem! — már kora ifjuságomban valami vérlázítónak találtam azt, hogy egy ember, vagy egy társadalmi osztály, avagy egy nemzetnek még csak gondolatában is megfordulhat az, hogy a másoknak jogait, életfeltételeit elvennie lehessen, szabad legyen. És az én, méltatlanságok felett lázongó véretem sem az évek, sem a sok, épen ilyesmi szenvedések nem tudták lehűteni annyira, hogy mozdulatlan hidegséggel tudnám nézni, hallani azt a végnélkül való kínos küzdelmet, melyet egyeseknek, vagy társadalmaknak még ma is folytatniok kell e világon eláradt mérhetlen istentelenség, emberi gonoszszággal, másoknak jogai, javai, igazsága, élete ellen intézett nyílt, vagy titkos rabló merényletekkel, azt a sok fájdalmas panaszt, sóhajt, mely a sikeretlen küzdelemben kimerült, elcsüggedt keb-

lekből minduntalan előtör. Én, ha mindenek beletörődnek, megnyugosznak, avagy megrémülnek az ellenünk felfegyverzett táboroktól, a felekezeti ellen még jobban feltüzelt katolikus klérustól: akkor is a szentlélek elleni bűnnek tartanám magamba folytatni azt a keserü kérdést: Mi joga van — még ha a protestánsok hitben tévelygők volnának is! — a római egyháznak e föld kerekiségén világhuralmat követelni? Követelni, hogy az ő hatalmának, életének biztosítására minden ellenvélemény, minden emberi szabadság elfolytassék, eltiportassék? mindenek, a kik az ő folytó igáját nyakukba venni nem hajlandók, e föld színéről az ő kedvéért kiirtassanak?! . . . Mi joga van e *magyar hazában a több mint fele részben idegen nemzetiségű*, klerusában csekély kivétellel *nem magyar, de nem is magyar érzelmű*, hanem a magyar nemzet élete és világszabadságára leselkedő Ausztria és a Vatikán törekvéseinek szolgálatában álló, hova tovább mindinkább ultramontán klerikalissá fajult magyarországi római katolikus egyháznak ahoz, hogy használja még ma is, ez országnak nyomorult és elvettetett állapotában, azt a *nemzeti közvagyon*t, melyet e haza földjét elfoglaló *tiszta vérű magyar nép* szerzeményéből adtak néki a keresztyén műveltség terjesztésére magyar királyok! és használja kötelesség, viszont szolgálatok teljesítése nélkül! Mi joga van e *nem magyar* egyháznak e *magyar haza földén*, annak a rengeteg *magyar nemzeti vagyon*nak a birtokában, az abban gyökerező erőre, hatalomra támaszkodva, a *tiszta magyar* egyházakat mind e napig „ex gratia et clementia“ türteknek tekinteni és velök mint ilyenekkel mindenütt lealázólag bánni?! . . .

Én nem tudok abba bele nyugodni, hogy miért kell tünnünk, a mikor legkisebb és legnagyobb hivatalnokainknak református létökre ott kell hajlongani, görnyedezni katolikus szertar-

tásokon, járdalaton? és állami ünnepélyeken katolikus templomokba menniök!? Miért kell tünnünk, hogy fiaink, mint katonák, pópista egyházi ünnepélyekre kivezényeltessenek, azokban részt venni erőszakoltassanak? holott az 1868. 53. t.-c. 19. §-a világosan megmondja, hogy „egyik vallásfelekezethez tagjai sem kötelezhetők arra, hogy más vallásfelekezethez tartozó szertartásait és ünnepeit megtartsák“.

Nagyon elszomorító, csüggesztő tünetek, (hiszen látom, minden szemlélődő, gondolkodó lélek a legsúlyosabb aggodalomba, reménytelenségbe van merülve!) azok, mik egyházunk életében nap mint nap egymásután felmerülnek, mik saját magunkat, első sorban pedig egyházunk vezéreit mutatják be olyanoknak, a kik vagy rosszul alkalmazott óvatosságból, (ne tételezzünk fel még ma sem személyes érdekeket!) vagy kishitű félelemből, vagy erkölcsi és hatalmi súlyokkal egyenesen utját állják a sérelmek orvoslására körünkben megindult mozgalom érvényesítésének. E miatt marad arcunkon az erdélyi püspöki, jogtalan cím, a debreceni egyház megalázásának a szégyene, melyhez hasonló kisebb méretekben a vidéken és mint untalan fordul elő, mert itt is el kell nyelnünk a debreceni mintára olyanféle sértéseket, mint p. o. hogy tekintélyes református *egyház képviselőjében* a lelkészt, a községi jegyzők minden lehető urfélének utána teszik a gyűlési meghívóban, megaláztatva e hátrátétellel nem a lelkészt, a kit talán inkább akarnak, hanem magát az egyházat. A Szaboleska nyílt levele a közökt. miniszterhez, juttatja eszembe egész sorát azoknak a sérelmeknek, melyek elkövetettek egyházunkon, az ennek is biztosított szabad vallás gyakorlaton, és külön a református lelkészek az állami iskolák révén és ezeknek vezetői, tanárai tanítói által városokon és falukon egyaránt, a mely sérelmeket és sértéseket, ha valamikor alkalmam lesz, egy más cikkben mondok el. Most csak jelzem, hogy ezek elhallgatása, eltűrése is azon aggasztó tünetek közé tartozik, melyekről ezuttal akarok szólni, mint egyházunk végtelen gyengeségének szomorú de biztos jeleiről. Mert én nem fogadhatom el, de azt hiszem sokan vagyunk és talán napról napra többen leszünk, a kik nem fogadhatjuk el az óvatosság bölcs politikájának azt az egyházpolitikát, a tényállásnak megfelelőbb szóval kifejezve: azt az esetről esetre változó, öletszerű magatartást, a melyet épen a kálvinista egyház kormányja hovatovább mindig érthetlenebb félénkséggel követ az egyház nagy életkérdéseinek megoldásában, közjogi viszonyainak, államjogi helyzetének rendezésében, régi és újabb

országos törvények által megalkotott keretek között megszilárdításában. Mi azt nem tarthatjuk többnek, mint a lemondás, megalkuvás kis hitű politikájának, mely ha mi magunkat áltatjuk is, a protestantizmus, főleg a kálvinizmus, de meg a közszabadság ellenségeiben már meggyökerezette a meggyőződést, hogy „Kálvin fiainak befelegett“. Csak egy futó tekintet, össze hasonlítás egyfelől a 18. század 2-ik felétől annak végéig, másfelől a 19. század vége, sőt még a 20. század eleje között is, mélyen elszomorító reánk mai nemzedékre nézve. Mély tisztelettel, a szenvedő ember tiszteletet gerjesztő szent, komoly bánatával, de milyen rendületlen lélekkel, elv és hitszilárdsággal, bámulatos nemlankadó, szívós kitartással, félelmet nem ismerő nyugodt önérettel beszélnek, küzdenek a mi dicső őseink főleg a tiszántúli egyházkerületben, azon magas színvonalon álló felterjesztéseikben, miket Mária Theresia lassan, de biztos ölésre számított politikája elsorvasztó intézkedései ellen tettek újra meg újra, egyházunk törvényes szabadsága, iskoláink törvényes jogai, életének védelmére, akkor! a mikor a III. Károly által szervezett helytartótanácsnak Magyarországon legfőbb feladata volt az utált protestantizmust, most már a lassu elsorvasztás által megsemmisíteni, akkor a mikor ez az eszme a nagy királynőnek legkedvencebb eszméje volt. akkor a mikor a protestáns egyházak — teljesen kimerülve lévén hallatlan küzdelmeiben a magyar nemzet — jobban mint valaha, csak kegyelemből türtek valának e haza földén, a hatalom által el sem ismertettek egyházaknak, társaságoknak, hiszen az egyház nevében nem volt szabad az uralgó elé panaszszal, kérelemmel járulni. És a mikor a 18. század végén a nagy francia forradalom lehellete még csak kezdi érinteni a lelkeket, a mikor a szabadság, egyenlőség nagy eszméi még csak mint valami felséges, de alig értett zene hangjai repkedtek e haza levegőjében: az 1790/1. országgyűlésen mondhatjuk: bámulatra méltó jogi tudással, önérettel, bátorsággal követelik a protestáns egyházak szabadságát, jogegyenlőségét, határozottan kifejezve azon meggyőződésüket, mely szerint a keresztény vallásos műveltség terjesztésére az egyháznak adott nemzeti közvagyonhoz igazságos arányban a protestáns egyházaknak is joguk van, a mely jogukat ha most nem érvényesíthetjük is, de arról le nem mondanak. Ezen kor-nak a fiai voltak azok, a kiktől azt mondja valamelyik iratában Révész Imre. hogy „ugy harcoltak, mint fényes angyalok“.

És ma, az alkotmányos élet, a nemzeti kormányok idejében a szakadatlan sérelmekre,

egyházunk törvényes jogainak, a teljes jogegyenlőségnek megadására, követelésére a református egyház sorsát intéző testületek kebeléből sehol soha egy nyílt, bátor hang, egy öntudatos, erélyes fellépés!! Hajh! Nekem úgy tetszik, hogy a szabadság, jogegyenlőség eszméje, születésének hajnalán teljesebb fényben ragyogott, mint ma 100 és egynehány év után, és uralma erősebb, általánosabb volt a lelkek felett, mint ma.

Am egyházunknak, ha ellenséges, reaktív narius áramlatot, ha hidegséget, közönyt, ha sima arcu fodor ravaszsgot, ha nyílt rosszakaratot, ellenszegülést lát maga előtt: harcolnia, tennie kell rettenthetlen, soha nem lankadt bátorsággal, kitartással. Neki nem szabad felednie, hogy az alkotmányosság, a nemzeti önállóság látszata dacára, és a magyar protestáns egyházak fellendülésének, teljes ereje kifejtésének ugyanaz a démoni hatalom áll utjában ott a sötét háttérben, a mely 3 száz év óta vérfolytani törekedett. Nem szabad felednie, hogy az élet iszonyu küzdelmeiben a végső fokon mindenki magára van hagyva, utalva, és a ki az ádáz harcban a maga erejéből meg nem áll: azt hiába támogatják idegen karok, elébb utóbb össze esik, a ki önmaga lemond életéről, azt mesterséges befecskendezésekkel nem sokáig tarthatják fent.

Nagy István.

Az újonnan tervezett jogi vizsgarend veszélyei.

Egy a jogi vizsgarend szabályozásáról alkotott törvény évtizedekre lesz hivatva befolyást gyakorolni egész jogi életünk fejlődésére úgy a tudományos, mint a gyakorlati élet terén.

Ezért nem szabad azt csak a szabályozás tervezőinek loyaltása és egyéni jóindulata szempontjából bírálnunk, hanem szemügyre kell vennünk annak lehető eredményeit arra az esetre is, ha közoktatásügyünket a kormány kebelében többé nem egy olyan jóakaratu, parlamentáris modoru férfit vezet, mint dr. Wlassics Gyula, hanem egy olyan férfit, a ki netalán egyenes ellensége a protestantizmusnak és a tudomány szabad fejlődésének.

Az eddigi felszólalók s különösen a debreceni és sárospataki jogakadémiák véleményeiben kellőképen lettek méltatva az új tervezet előnyei a korábbi felett, s ezen tervezet készítőinek érdeme, de mintha éppen a tervezet készítőinek szándékáról táplált jó véleményük elfedte volna a véleményezők szeme előtt az új tervezet törvénynyé válása esetén annak bekövetkező olyan eredményeit, melyek szándékba vételének

még csak árnyékával sem vélik gyanusíthatóknak a tervezet készítőit.

Legyen szabad ezért ezuttal az ilyen eredményeket maguk után vonható pontokra felhívnom a protestáns közvélemény figyelmét.

Az egész tervezetnek alapjellemtvonása az, hogy a mindössze husz szakaszból álló tervezet nem kevesebb, mint öt alapvető jelentőséggel bíró intézkedést biz a miniszterre.

Ezek közül az új tervezet 3. és 16. §-aiban körülírtak (vizsgarend és oklevelek, szigorlati rendszer) nem életbevágók, de nem lehet ugyan ezt mondani az 5. és 6. §§-ban körülírtakra.

Az 5. §. szerint: „Megfelelően szervezettnek azon jog- és államtudományi kar tekintetik, melynek fentartó hatósága igazolja: a) hogy a tanszékek megfelelnek a kir. jogakadémiákon szervezett tanszékeknek“, de ezen tanszékekről a tervezet tovább nem szól, tehát azok szervezését a miniszterre bizza, a kit e tekintetben az országgyűlés budgetjoga korlátol a közjövödmekből fentartott és az sem a dr. Bartha Béla és utánna meglepetésemre a debreceni jogakadémia által is kir. katolikusoknak nevezett, de az országgyűlés által katolikusokul még el nem ismert, a tanulmányi alapból fentartott jogakadémiákon.

A 6. §. szerint: „A tanulmányi rendet, az egyetemeknek, valamint a jogakadémiáknak meghallgatása után a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg állapítja meg“.

Ugyancsak a 6. §. szerint végül: „Az alapvizsga tárgyainak megállapítása az igazságügyi miniszterrel egyetértőleg eszközöndő“.

Jól tudom, hogy a tervezet készítőinek intenciója nem volt más: csak az, hogy helyesebbnek vélték a törvényhozás által csak az irányelvek megállapítását eszközöltetni, a részletes kivitel megvalósítását pedig szakközvegekre bizni; de valjon úgy, a hogy a tervezet meg van fogalmazva, csak az irányelvek precisebb kivitele lehet-e ennek következménye?

A mióta e lap 1899. április elseji számában azon véleményemnek adtam kifejezést hogy: „A kormány hatalmának mai óriási kifejlettsége mellett egy klerikális kormány pár hónapi kormányzása alighanem elég volna arra, hogy kedvére való többséget választasson“, nem tudok olyan eseményt, mely ezen hitemben megingathatott volna, de igenis tudom azt, hogy Ferenc Ferdinánd főherceg a praesumptiv trónörökös, gróf Zichy Jánost, a néppárt vezérét akarta magával vinni Szentpétervárra, és midőn ezt a főurat nem vihette, inkább nem vitt egy magyar mágnást sem, és tudom azt, hogy ugyanő Ausztriában nyíltan hirdette, hogy a ki Rómától el-

szakad, az Ausztria ellensége, s így ma még több joggal mondhatom, mint 1899-ben, hogy: „ki áll jót arról, hogy holnap nem lesz-e klerikális miniszteriumunk? Nem kell ahhoz egyéb, mint egy újabb obstrukció megszavazott költségvetés után és egy király, — a milyen hála Istennek, nincs, de ki tudja nem lesz-e — a ki klerikális minisztériumot akarjon“.

Lássuk tehát mik lehetnek következményei ezen intézkedéseknek egy klerikális kormány alatt:

I.

Mit ért a tervezet 5. §-a az alatt, hogy „a tanszékek *megfelelnek* a kir. jogakadémiákon szervezett tanszékeknek“? A tanszékek száma felel meg? a tanszékekhez kötött összes tantárgyak is? vagy ezenfelül a tanszékekhez kötött fizetés is?

Az új tervezet általános indokolása azt mondja, hogy: „a jelen tervezet ezen intézektől, a tanárok kellő minősítésén felül, még annak igazolását is megkívánja, hogy tanszékeik megfelelnek a kir. jogakadémiákon szervezett tanszékeknek, hogy az oktatás a kir. jogakadémiákon érvényes tanulmányi rendhez teljességgel alkalmazkodik, hogy tanáraik kellő javadalmazásban részesülnek és hogy az illető intézetnek állandó fenmaradása anyagilag is biztosítva van“.

Ez paraphrasisa az 5. §. négy pontjának, de többet mond azok céljáról, mint maga a tervezet, mert az 5. §. d) pontja csak annak igazolását kívánja, hogy: „a tanárok javadalmazása és az intézet egyéb szükségleteinek fedezése állandóan biztosítva van“. Ennek értelmében a fentartó hatóság tehát csak arra volna kötelezhető, hogy az általa megállapított javadalmazások állandóan biztosított voltát igazolja.

Ha mégis „*kellő*“ javadalmazásban részesülés igazolásáról szól az általános indokolás, ez csak úgy interpretálható az 5. §-ba, ha a tanszékek megfelelő voltát a megállapított fizetésekre is vonatkoztatjuk.

Már most tudjuk, hogy ezen §. interpretálására a végrehajtásnál a vallás- és közoktatásügyi miniszter lesz illetékes s interpretációja helyességéért csakis az országgyűlésnek tartozik felelősséggel a királyon kívül.

Ha azonban egy klerikális többség által támogatott miniszter áll közoktatásügyi kormányunk élén s a *protestáns jogakadémiákat megakarja rontani, nem kell egyebet tennie, mint elrendelni*, hogy a kir. jogakadémiákon minden vizsgatárgy más-más egyetemi magántanári képesítéssel bíró tanár által adandó elő, a mi a tervezet és részletes indokolása szerint

az alapvizsgálati tárgyakkal együtt tizenkét jogi tanszéket tenne ki, s miután az 5. §. c) pontja annak igazolását is kívánja: „hogy a tanulmányi rendben megállapított összes kötelező tárgyakat oly egyetemi magántanárok tanítják, a kik képesítésüket a budapesti, vagy kolozsvári egyetemen szerezték“, ezenfelül minden kötelező tárgyra megkívánni ugyanezt s csak azt az intézetet ismerni el megfelelően szervezettnek, melyen a tanárok fizetései is egyeznek a kir. jogakadémiái tanárok fizetéseivel.

Miután ma a kir. jogakadémiákon kötelező tárgyak a vizsgatárgyakul felvetteken kívül még a bevezetés a jog- és államtudományokba, a jogbölcsezet, osztrák magánjog, művelődéstörténet, legújabbkori történet és ethika, így a *négyezer korona kezdő alapfizetéssel és 800 korona lakbérrel dotálandó tanárok száma egy-egy jogakadémián tizennyolczra is felvihető*, s ha ennyi és ilyen dotációval ellátott tanszéknek fentartását kívánja a miniszter a protestáns jogakadémiáktól: a tervezet szövegének végrehajtásában, mert hisz ez az államsegélyről hallgat, *elvonhatja az államvizsgálati bizottságokat valamennyitől*.

Ezt a veszélyt dr. Bartha Béla s a debreceni jogi kar felismerték s ezért igen helyesen törekednek annak megelőzésére.

De midőn azt kívánják, hogy: „*az összes kötelező főtárgyakat* (tehát a melléktárgyakra nem vonatkoznék) egyetemileg képesített magántanárok adják elő s ezek száma legalább nyolc legyen“, aligha olyat kívánnak, a mi a reform intencióinak megfelel.

Már volt alkalmam utalni e lap 1899. április 1-i 14. számában dr. Ráth Zoltánnak a Jogtudományi közlöny 1897-i 8. számában a jogi szakoktatás reformjáról megjelent cikkére mint olyanra, mely valószínűleg a közoktatásügyi miniszter törekvéseit fejezi ki s ebben dr. Ráth Zoltán a jogakadémiákra nézve azt a tételt állította fel, hogy: „*Nem nyolc, hanem 10—12 szaktanár és heti 7—8 órai maximum emelheti csak e tanintézeteinket s velők a magyar jog- és államtudományi irodalmat oda, hogy az becsülettel megállhatja helyét.*“

Dr. Bartha Béla e lap f. évi február 8-i számában közölt cikkében azt mondja, hogy: „A debreceni akadémián a rendes tanárok száma (10) túlhaladja a kir. jogakadémiáét, a sárospatakin (8) eléri s a többi 5, 6, 7 tanárral alatta marad.“ Ezek az adatok tévesek, mert a debreceni ev. ref. főiskola akadémiai tánszakainak az 1900—1901. iskolai évről szóló évkönyve a jog- és államtudományi szakban csak nyolc rendes tanárt mutat ki s a tiz tanár csak úgy jön ki,

ha a nyolc jogtanárhoz hozzáadjuk a jogbölcse-szetnek, ethikának, legujabbkori és művelődés-történetnek a bölcsészeti szak tanáraiul kimutatott előadóit, de ezen az alapon Sárospataknak sem nyolc, hanem kilenc tanára van, míg a kecskeméti jogakadémia csak abban tér el ezen két jogakadémiától, hogy itten a nyolc jogtanár közt van elosztva az ethika, legujabbkori és művelődéstörténet előadása is és ha Bartha Kecskemétet mégis azon jogakadémiák közé csapja, a melyeknek nincsen nyolc tanáruk, az csak úgy érthető, hogy a kecskeméti jogakadémián a hét rendes tanár mellett működő rendkívüli tanárról nem tudta, hogy az rendes tanszéken működik és csak az egyetemi magántanárság megszerzéséig viseli az 1897-i akadémiai szabályok értelmében a rendkívüli tanári címet.

Tudjuk, hogy mindhárom akadémia tanárainak fizetése meghaladja az 1893-i egyházi törvények által megkívánt minimumot, de tudjuk azt is, hogy Debrecenben sem könnyen ment a Bartha által említett tíz tanszék számára is a négyezer korona alapfizetés és megfelelő lakpénz előteremtése s így aligha alaptalan az iránti kételem, hogy ott is egy könnyen sikerülne államsegély nélkül négy vagy akár csak két újabb jogi tanszék felállítása.

Ezért egyenesen *veszedelmesnek* találok a debreceni jogi kar azon kívánságát, hogy az 5. §. „még egy ponttal lenne megtoldandó, mely így hangzik: e) s hogy a tanárok javadalmazása (fizetés, lakásbér, korpótlék stb. tekintetében) egyenlő a kir. és kir. kath. (?!) jogakadémiák tanárainak hivatali javadalmazásaival“, különösen mikor csak lanyhán teszik hozzá, hogy „E pont keresztülvitelére is azonban lehetne 5 évi haladékat adni s e végből az államsegélyezés elvét kimondani . . .“

Nyolcnál nem több tanszék mellett talán sikerülne még Sáros-Pataknak és Kecskemétnek a tanárok ilyen javadalmazását is kiszorítani, de hogy egy ilyen törvényes intézkedés Máramaros-Sziget és Eperjes halálát jelentené, ahhoz, úgy hiszem, alig férhet kétség.

Véleményem szerint nagyobb veszteség volna a szabad kutatás elvének érvényesülésére két protestáns jogakadémia megszűnte, mint a mekkora nyeresége lenne a tudományos kutatásnak abból, ha a megmaradó protestáns jogakadémiák tanárainak fizetése egyenlő volna az állami jogakadémiák tanáraiéval.

E tekintetben többet várok attól, ha az egyetemi magántanársághoz kötött jogi tanszékek száma tizenkettő lesz s viszont ennél is sokkal fontosabb volna az, hogy az új törvény minden jogakadémiától a jogi szak gyarapítására legalább

is egy rendkívüli tanári fizetéssel dotált és egy ugyanilyen fizetéssel bíró külön szakember által kezelt nyilvános könyvtár fenntartását kívánja meg.

Igaz, hogy nem egyenlő dotáció mellett a tanárok túlnyomó része csak átmenetnek tekinti a kisebb javadalmazásu tanszékeket a nagyobb javadalmazásuakra, de a mi veszély van ebben t. i. ujabban dotált tanszékek fenntartóinak igényeihez alkalmazkodás veszélye, az a protestantizmusra megmarad mindaddig, míg jogtanárai nem lesznek úgy dotálva mint a budapesti egyetemi tanárok; ettől eltekintve pedig az előre törekvés csak fokozza a tudományos munkálkodás intenzívitasát.

Részemről a tanári fizetések szükséges színvonalának biztosítására elégnek tartanám annak a törvénybe felvételét, a mit a Jogtudományi Közlöny 1897. március 5-i 10. számában javasoltam: „hogy ott, a hol a vizsgáló-bizottságokat egyetemi magántanári kvalifikációval bíró tanárokból összeállítani nem lehet, az állam a fenntartó testületek terhére rendeljen ki kvalifikált vizsgálóbiztosokat.“

Ellenben nélkülözhetlenül szükségesnek tartom annak a törvényben való kimondását, hogy a mely jogakadémia az alap és államvizsgálatok tárgyainak felére nézve igazolja a tanári javadalmazás fedezetére állandóan biztosított tanszékek fenntartását, az 1883: XXX. t. c. 47. §-ában meghatározott feltételek alatt és az előirt eljárás megtartása mellett államsegélyben *részesítendő* s ebben az esetben igenis elfogadandó volna az 5. §. a. pontjának olyan módosítása, hogy megfelelően szervezettnek minden olyan jogakadémia tekintessék, mely az alap- és államvizsgálatok anyagának *minden egyes* önálló vizsgatárgyként szereplő részére nézve egy rendszeresített tanszékkal bír, de akkor sem annak eredeti szövege, mert ez, a mint láttuk, 18 tanszék követelményét is jelentheti.

Kapcsolatosan az alapvizsgálatok tárgyai magába a törvénybe volnának felveendő, mert csak így volna lehető annak elkerülése, hogy a tanszékek száma miniszteri önkény által emeltessek.

Hogyha azonban államsegély nem biztosítatnék a nem állami jogakadémiák számára, a törvényben, erre az esetre az 5. §. a. pontjának olyan módosítását kellene kívánni, hogy az olyan jogakadémia tekintessék megfelelően szervezettnek, melyről igazolva van, hogy az alap- és államvizsgálatok anyagának legalább *két-két* önálló vizsgatárgyként szereplő részére nézve bír egy rendszeresített tanszékkal.

Ha ugyanis a tanárok nem terhelhetnek a

vizsgatárgyakon felül más, a vizsgatárgyak szempontjából idegen anyag előadásával, meggyőződésem szerint hat tanszék is elegendő az anyag ép oly sikeres előadására, mint a nyolc tanszék mellett lehető s részünkről. protestánsok részéről igazán megbocsáthatlan bűn volna ha ennek kétségtelensége dacára is a nyolc tanszék mellett foglalnánk állást akkor, mikor tudjuk, hogy ezen állásfoglalásunk által két protestáns jogakadémia vesztét okozhatjuk.

Több tárgynak pedig, mint a vizsgatárgyaknak megfelelő előadása véleményem szerint állami szempontból nem követelhető, mert a vizsgáknak helyesen mindazon ismeretekről tanubizonyoságot kell tenni, melyeket az állam egy jogvégzett egyénnel saját céljai szempontjából szükségesnek tart s a mennyiben ezek megszerzésének lehetősége adva van, a többi a tudományos törekvések szabad fejlődésére bizandó.

II.

Tovább menve, *a tudomány szabad fejlődésének kérdése* különösen az, melynek szempontjából fontos az a kérdés, hogy milyen eredményeket szülhet a 6. §. azon intézkedése, hogy: „A tanulmányi rendet az egyetemeknek, valamint a jogakadémiáknak meghallgatása után a vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg állapítja meg“, s kapcsolatosan az 5. §. b) pontja értelmében minden megfelelően szervezett jogakadémiától annak megkövetelése: „hogy a kir. jogakadémiákra nézve érvényes tanulmányi rend szabályait teljességgel követi?“

Meglepetve láttam, hogy a tanulmányi rend az állam által kötelező előírásába ugy a debreceni, mint a sárospataki jogakadémia véleménye mond annyit, hogy: „A tanulmányi rendre vonatkozólag óhajtottuk volna, ha annak megszabása magában a törvényben vitetett volna keresztül . . .“

Ha „az oktatás a kir. jogakadémiákon érvényes tanulmányi rendhez teljességgel alkalmazkodik“, a mint az általános indokolás mondja, akkor nem fog többé az egyes jogakadémiáktól vagy fenntartó testületeiktől függni, hogy előadják-e a jogbölcsezetet, politikát, összehasonlító jogtudományt stb. a mint azt dr. Bartha Béla és az egyetemes tanügyi bizottság munkálataikban vélik, hanem attól, előírja-e azt a miniszter vagy nem, vagyis az 5. §. b) pontjának s a 6. §. idézett szövegének törvénynyé válása esetén a *tanítási szabadság fenntartása vagy teljes beszüntetése egészen a miniszter önkényére* volna bízva, s ezzel annak lehetősége is, valjon ápolható-e jogi főiskoláinkon valamely tudományág a tanár belátása szerint intenziveb-

ben és keletkezhetnek-e azon a szaktanárok belátása szerint új diszciplínák; vagyis a jogtudomány fejlődése akkor volna alakítható a kormány által, a mikor akarja.

A tervezet azon intézkedése, hogy „az egyetemeknek, valamint a jogakadémiáknak meghallgatása után“ állapítja meg a miniszter a tanulmányi rendet, különösebb értékkel azért nem bír, mert nincs sehohsem megmondva, hogy azok véleményéhez alkalmazkodnia kell s még, ha ki is volna mondva, akkor sem bizonyos, hogy a tanulmányi rend megállapítása keretében egyes diszciplínák előadása, vagy újak keletkezése meg nem akadályoztatnék.

Az 1896. egyetemes tanügyi kongresszus főiskolai szakosztályában magam indítványoztam annak kimondását, hogy „B) . . . 1. kívánatosnak tartja minden egyes tudományágból olyan előadások tartását, melyek az illető tudományág egész körének tartalmáról és irodalmáról nyújt sanak olyan tájékoztatást, mely a hallgatót önálló eligazodásra képesíti; 2. kívánatosnak tartja, hogy ezen főkéllégiumok heti óráinak száma olykép arányosíttassék, hogy felső iskolai tanulmányi idejének lejártáig ezek révén szaktudománya minden ágáról megfelelő tájékoztatást nyerhessen a tanuló ifjuság; . . . C) . . . 3. kívánatosnak tartja, hogy a főkéllégiumokra nézve feltétlenül állapíttassék meg a sorrend, melyben azok hallgatandók, a speciálkéllégiumokra nézve pedig azon főkéllégiumok, melyek hallgatása után hallgathatók; 5. szükségesnek itéli a szakosztály, hogy a hallgatók leckelátogatási szorgalma a legszigorubbán, a tanulmányokban való előmenetele pedig félév közben tartandó kollokviumok által rendszeren ellenőriztessék . . .“, de ugyanakkor javasoltam annak kimondását is, hogy a főiskolai szakosztály „A) . . . 1. a felső iskolai oktatás feltétlen követelményének tartja, hogy a tanár korlátlanul hirdethesse azt, a mit szabad meggyőződéssel helyesnek ismer fel; . . . B) 6. szükségesnek itéli a szakosztály, hogy a tanár az általa hirdetett speciálkéllégiumok heti óra számának és anyagterjedelmének megállapításában ne korlátoztassék“, és „5. szükségesnek itéli a szakosztály, hogy egyfelől a tanár főkéllégiumokkal annyira ne terheltesse, hogy azon heti óra mennyiségén belül, melynek előadására kötelezve van, speciálkéllégiumokat ne tarthasson, másfelől a hallgató ne köteleztessék annyi főkéllégium hallgatására, hogy az általa kötelezőleg hallgatandó heti óraszámok keretében speciálkéllégiumok elhelyezést ne találjanak“.

Ezen utóbbi pontok a *tanítási és tanulási szabadságnak a tudomány fejlődése szempontjából nélkülözhetlen mértékét* kívánták

biztosítani s tartalmuknál fogva eo ipso kizárták ezen intézkedések meg vagy meg *nem* tételének a kormány önkényére bizását, az új tervezet 6. §-ának szövege pedig tényleg egyebet nem jelent, mint ezt.

E tekintetben hiba volna azzal áltatni magunkat, hogy hiszen az 1848. és 1872: XIX. t.-cikkek ugyis biztosítják a tanítási és tanulási szabadságot, mert az 1848: XIX. t.-cz. csak annyit mond, hogy: „Az oktatás és tanulási szabadságának azon elve, hogy egyrészt a tanuló arra nézve: mely tant és melyik tanártól kívánja hallgatni, szabadválasztást tehessen; másrészt: hogy a rendes tanárokon kívül más jeles egyének is, a ministerium által ideiglenesen megállapítandó, később pedig törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik“, de arról hallgat, hogy a tanárnak mit szabad és mit nem előadni, s az 1872: XIX. t.-cz. csak azt mondja, hogy: „Kölozsvárott a tanszabadság elvének alapján magyar királyi tudományegyetem állítatik fel“, ezen túl pedig a budapesti, akkor még pesti egyetemre utal, úgy hogy ezen törvények intézkedései ellen vétéssel nem volna vádolható az a miniszter, a ki kötelezőleg írnia elő mindkét egyetemen a tanárok által előadandó tananyagot és ezen anyag előadási tartamát.

Hiba volna az is, ha azzal biztatnók magunkat, hogy írott törvény úgy se sokat ér, ha a közvélemény ereje nem támogatja azt, a közvélemény pedig mindig elég erős lesz nálunk arra, hogy a tanítási és tanulási szabadság tulságos megnyirbálását törvény nélkül is megakadályozza, mert, fájdalom, átlagosan a közvélemény irányítóinak igen nagy alkalmazkodási képességét észlelhetjük a hatalom követelményeihez, s ennek tulkapásaival szemben mégis csak erősebb támasz egy írott törvény, mint annak hiánya.

Ezért teljesen indokoltnak látom a sárospataki jogi kar véleményében hangoztatott azon kívánságot, hogy a tanulmányi rend a törvényben szabályoztassék. A mennyiben azonban ezen kívánságot megelőzőleg az egyetemes tanügyi bizottság 1899-ki feliratában is kifejezte s azt a közoktatásügyi miniszter figyelembe nem vette, az új tervezet keretében volnának azon *módosítások* eszközöndök, melyek a *tanítási és tanulási szabadságnak a tudomány fejlődése szempontjából szükséges mérvét biztosítani alkalmasak.*

Ilyen módosítás lehetne a kir. jogakadémiákra érvényes tanulmányi rendnek teljességgel követése helyett az 5. §. b) pontjában annak megkivánása, hogy az alap- és államvizsgák

anyagának minden egyes vizsgatárgyként szereplő része adassék elő, még pedig helyesen az egész tanéven át, pl. heti öt órás kollégiumokban, megfelelőleg az 5. §. c) pontjában az összes kötelező tárgyak helyett annak megkivánása, hogy ezen *vizsgatárgyak* adassanak elő hazai egyetemre képesített magántanárok által, a 6. §-ra nézve pedig annak kimondása, hogy az alap és államvizsgák letételére igényt tartó joghallgatók beigtatására és beiratására, ugyszintén a vizsgákra bocsáttatáshoz szükséges kellekeket igazoló okmányok kiállítására vonatkozó szabályokat a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg.

Kimondható volna itt mint kelleke az alap- vagy államvizsgára bocsáttatásnak annak szükségége, hogy a jelölt az általa teendő vizsga anyagának minden önálló vizsgatárgyként szereplő részét egy egész tanéven át heti öt órás kollégiumokban hallgatta és abból mindenik félév folyamán kollokvált legyen, valamint annak szükségége, hogy a II. alapvizsgát megelőző első félévben a római jogból, az államvizsgát megelőző félévek közül az elsőben a magyar magánjogból, a harmadikban a büntetőjogból vagy polgári perrendtartásból egy esetet írásban kidolgozott és azt az illető szaktanár elfogadó véleményével ellátva vizsga kérvényéhez csatolta legyen.

Ezen módosítások által biztosítva volna mindaz, a mi a tanulmányi rendet illetőleg a „*coordinatio*“ szempontjából az államra nézve fontos és biztosítva volna egyszersmind a tudomány szabad fejlődésének lehetősége a kormány által való netaláni alákötése ellen.

A mennyiben azonban a kormány a tanulmányi rend megállapításától elállani nem akarna, a 6. §-ban kimondandó volna az is, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter a tanulmányi rendet szabályozó rendeletében nemcsak azt kívánja meg, hogy a joghallgatók a jogtudományi vizsga tárgyaiból tartott gyakorlatok közül legalább kettőben sikerrel részt vettek legyen és nemcsak az írásbeli és szóbeli colloquiumokról és a kötelező gyakorlatoknak esetleg ily módon való helyettesítéséről intézkedik, hanem köteles arra is ügyelni, hogy a kötelező tárgyakon túl úgy a tanárok adhassanak elő köteles óraszámukon belől általuk szabadon megállapított tárgyú kollégiumokat, mint a hallgatók is vehessenek ilyeneket kötelező óraszámuk kiegészítésére.

III.

És itt elértem a *harmadik veszelyhez*, mely a jogi vizsgarend új tervezetének törvénynyé válása esetén előállhat.

Azt mondja a debreceni jogikar véleménye,

hogy: „Tanári karunknak egyhangú meggyőződése az, hogy tanulmányi rendünk akkor lesz helyesen . . . rendezve, ha minden tanév végén . . . teendő lesz egy vizsgálat s mindig csak azon év tárgyaiból, melyet az illető éppen hallgatott. Az első év végére esnek az első-, a második év végére a második alapvizsgálat, a harmadik év végére az egyik állam-, a negyedik év végére, illetőleg a tanfolyam befejezése utánra a második államvizsgálat . . .“

Igen, de ha az államvizsgálatok négy-négy tárgyat heti öt órás kollegiumokban egész éven át adják elő, a minthogy ezen tárgyak anyagánál fogva másképp alig lehetne, akkor heti húsz órának kötelezővé tétele mellett, ennyit kell most vennie s többnek követelése alig volna méltányos, az ifjuságnak nem maradna ideje speciál kollegiumok és szemináriumok vételére s illuzóriussá válna úgy a tanárok szabad tudományos működésének érvényesülése az ifjúsággal szemben, mint annak gyakorlatok útján való képzése.

Ez pedig áll nemcsak e debreceni jogi kar véleményére, hanem magára az új tervezetre is, mert hisz ez azon az állásponton áll, hogy az, a ki ismétlődő alapvizsgára útasított az alapvizsga tárgyait újból hallgatni köteles s így fel kell tenni, hogy az alapvizsgák letétele előtt az államvizsgák tárgyait nem fogja hallgatni.

Helyesen mondja a debreceni jogi kar az újonnan tervezett államtudományi vizsgára, hogy az előbb leteendő mint a jogtudományi, „mert az ebben foglalt tárgyak alapvető jellegűek a tétéles tárgyakkal szemben,“ de ez csak az alkotmánytan és magyar közjogra, valamint a közgazdaságtanra áll.

Ezért ezek az alapvizsgálatok tárgyaivá volnának teendők s helyükbe az egyházjog az államvizsgálat tárgyává s ezen tárgyaknak, valamint a jogtudományi államvizsgálat tárgyai közül kihagyandó magyar magánjognak is egész anyaga volna kérdezendő az alapvizsgálatokon.

Az az ifjuság ugyanis, mely ezen vizsgákat tenni hivatva van, már elég érett arra, hogy az egész anyagot megemésztthesse, ha kellő előismeretekkel bír, a magyar magánjognál pedig éppen az egész anyag áttekintése képesítheti arra, hogy a későbbi években ismereteit speciálkollegiumok és szemináriumok révén intenzívebbé tegye.

Ilyképpen a közgazdaságtannak az első alapvizsgálat tárgyává tétele mellett, három tárgya volna az első alapvizsgálatnak, három a második alapvizsgálatnak, három a jogtudományi s három a most már, éppen a büntető- és perjogi, esetleg váltójogi gyakorlatokra tekintettel, mégis utolsónak hagyandó államtudományi vizsgának s ebben az

alakban feltétlenül helyesebb volna a debreceni jogi kar javaslata szerint való évenkénti vizsgázás, mint a végbizonyítvány alapján való egységes államvizsga.

Hogy a miniszter ragaszkodik az államvizsga letételének általa elfogadott alakjához, az magyarázatát valószínűleg abban leli, hogy miután az egységes államvizsga a jelenlegi jogtudományi doktorátus értékével felérő vizsga akar lenni, ennek ezen jellegét csak úgy vélte kidomboríthatni, ha úgy a jogtudományi, mint az államtudományi vizsgának letehetését épp úgy a végbizonyítvány kinyeréséhez köti, mint a hogy ma a jogtudományi szigorlatokra bocsátás ahhoz van kötve; pedig a kérdés érdemére nézve úgy áll a dolog, hogy a joghallgatók ma a harmadéven csak annyiban tanulnak, a mennyiben tőlük colloquiumokat követelnek s a ki közülük két félév alatt végez, midőn a nyolcadik félév végén doktorrá lesz, a valóságban kevesebb időt fordított a doktorátus megszerzésére, mint a mennyit fordíthatna a jog- és államtudományi vizsgák letételére, ha azok elseje a harmadik, másodika a negyedik tanév végén volna leteendő.

Csak helyeselhető a debreceni jogi karnak az államvizsgálatokra vonatkozó azon álláspontja is, hogy ezek állami jellegét nem „a végbizonyítvány birtokában kell keresnünk, hanem abban, hogy feltételeit az állam határozza meg, a vizsgálati bizottság állami megbízás . . . alapján járjon el, . . . bizonyítványa államilag érvényes és minősítő hatályát az állam szabályozza.“

Ezért az egész tervezetnek az elméleti jog- és államtudományi államvizsgákról olyképp kellene szólni, hogy az alapvizsgák is ezek alkatelemei gyanánt szabályoztassanak s ha egyszer elfogadtuk azt a tételt, hogy a jogoktatás s főleg a joganyag elsajátítása intenzívebbé tétetik a reform által, egész bátran bele nyugodhatunk abba, hogy az évközi vizsgák révén a jelöltek fognak annyi jogi tudást elsajátítani, mint a mostani tanfolyam alatti nem-tanulás mellett a szigorlatok révén.

A törvénytervezet tehát úgy volna módosítandó, hogy az elméleti jog- és államtudományi vizsgák fogalma alá a két alag, egy jog- és egy államtudományi vizsga foglaltatnának, ezeknek a négy tanév végén letétele, ismétlővizsga esetén a tanév ismétlésének kötelezettsége mellett, kimondatnék s tárgyaikul megjelöltetnének az I. alapvizsgánál a római jog, b. közgazdaságtan és a statisztikának főbb elvei, c. bevezetés a jog- és államtudományokba; a II. alapvizsgánál: a. a magyar alkotmány és jogtörténelem tekintettel az európai jogfejlődésre, b. az alkotmánytan és a magyar közjog, c. a magyar magánjog; a jog-

tudományi vizsgánál: a. a magyar kereskedelmi jog és a magyar váltójog, b. a magyar polgári törvénykezési jog, c. a magyar büntetőjog és a magyar bünvádi perrendtartás; az államtudományi vizsgánál: a. a kormányzattan és magyarközigazgatási jog, b. a pénzügytan és a magyar pénzügyi jognak főbb szabályai, c. az egyházjog.

A debreceni jogi karnak a nemzetközijog kihagyására irányuló álláspontja ezen javaslatban már érvényesítve van, de annak helyébe részéről a jogtörténelmet a második alapvizsga tárgyává vélném teendőnek, mert annak teljes eredményü előadása az ifjúságnak a jogélet egész köréről való áttekintése nélkül nem eszközölhető. Ez az áttekintés viszont egy encyclopaedicus jellegű előadásban volna nyújtandó s bevezetés a jog- és államtudományokba címen az első alapvizsgálat tárgyává teendő.

Az egyházjogra nézve ma is az az álláspontom, a mi volt az 1896-iki egyetemes tanügyi kongresszuson, a hol a kötelező tantárgyak közül kihagyandónak véltem „az egyházjogot, mint a mely az alkotmány, illetve a vallás- és közoktatásügyi igazgatás jogának egy az állam által polgárai szabadon alakult társulatainak önkormányzatára bízott ága“ s helyette külön tárgyként felveendőnek a magyar vallás- és oktatásügyi közigazgatás jogát „beleértve az egyházi, közművelődésügyi és sajtóügyi igazgatást“.

Az egyházjog fontossága ugyanis a nemzeti életben azon a határon alapul, melyet az egyes egyházak, annak alapján állva, a közérkölciség fejlődésére gyakorolnak, úgy de erre mai napság épp úgy kihatnak, az egyházak szabályozási körén vagy egészben, vagy részben kívül eső sajtó-, közművelődés- és közoktatásügy, miért is a mindezekre vonatkozó jognak egy tantárgy keretében tárgyalása célszerűbben volna eszközölhető.

Igy felfogva azonban az egyházjog, még ha önmagában tárgyalatik is, semmi esetre sem lehet alapvizsgálati tárgy, hanem csak a köz-igazgatási jog mellett foglalhat helyet.

Megvallom, hogy az egyházjog részére a tervezet által kijelölt helynek k'erikális jellegét szememben csak az említi, hogy a magyar alkotmány és jogtörténelem után van felvéve vizsgatárgyul, a hol helye közjogunk szempontjából megvilágítható, de ha az egyházjog nemcsak a közjog előtt, a mi pedig hiba, hanem a magyar alkotmány- és jogtörténelem előtt is tárgyalatnék, a mint, fájdalom, ennek javaslatba hozatalára tudok esetet, ez a legtisztább klerikális intézkedés volna, mely a „jus utrumque“ középkori álláspontjára helyezkedve alkalmat szolgáltatna a római katolikus egyházzal szem-

ben érvényesült közjogi multunk ismeretének serdülő jogásznemzedékünk tudatában való meghamisítására.

Egy ilyen intézkedés azonban magában még nem veszélyeztetné a protestáns jogakadémiák fennállását, valamint hogy irreleváns ezekre az is, hogy hogyan állapítja meg a törvény a jog- és államtudományi államvizsga szabályait, de okvetlenül szükséges minden erőnk kifejtésünkre arra, hogy a szóban forgó tervezet 5. és 6. §-ai a jelzett irányban módosíttassanak, mert különben létezhetnek esetleg protestáns jogakadémiák, de azok semmi esetre sem fognak többé nemzetünknek szolgálatot tehetni abban a szellemenben, mely egyedüli létjogosultságukat képezi, a szabad kutatás, a tudomány szabad fejlődésének szellemenében!

Dr. Móricz Károly,
kecskeméti jogakadémiai tanár.

Dóczi Imre beszéde az országos reform. tanár-egyesület alakuló közgyűlésén.

Tisztelt közgyűlés!

Az idő teljessége megérlelte reménységünket s évtizedek buzgó törekvése, sokunknak régi ohajtása valósul meg a mai napon, midőn a magyar református tanárság országos egyesületének alakuló közgyűlésére sereglettünk össze. A magyar református tanügynek, negyedszázados küzdelmes multjában, voltak fényes korszakai, midőn a nehéz politikai viszonyok között is az autonomia védő bástyái mögötte szabadabban fejlődve, vezérszövetségként világította be nemzeti közoktatásunk színterét; de soha e tanügy munkásai ily arányban együtt nem voltak, soha egy testületté össze nem forrhattak, s tanügyi gondolkodásuknak egységes kifejezést sohasem adhattak. A református iskola hagyományos közszelleme is inkább magának a protestantizmusnak közös szelleméből és iskolai hagyományáiból, mint tanárainak szélesebb körü érintkezéséből és egymásra való hatásából fejlődött ki.

Egyházszervezetünk tagoltsága mellett egyes egyházkerületek tanári testületének volt ugyan eddig is több-kevesebb érintkezési alkalmá, a hol közös érdekeiknek és közös törekvéseiknek kifejezést adhattak, sőt nemzeti közéletünk egyik legszomorubb korszaka után az 1860-ik év őszén, midőn az Entwurf gymnasiumának romjain egész közoktatási rendszerünket újjá kellett szervezni, *egyetemes tanári értekezletet* is tartottak a magyarországi négy egyházkerület közép- és főiskolái, de tanintézeteinknek akkor Pesten megjelent egy-két tagu s összesen alig 30 főnyi képvisellete össze sem lévén mérhető mai közgyűlésünk tagjainak számarányával, a magyar református tanügy történetében ez az első eset, midőn közép- és főiskoláink tanárai *országosan* gyűltek egybe, hogy a kik egy oltár körül forgozódnak, a közös cél megvalósítására egyesüljenek s egymás megismeréséből bizalmat, az érintkezés melegéből lelkesedést, a testületi szellem forrásából pedig erőt merítsenek közös eszményeink cultusához. Érzem e pillanat fontosságát s az országos egyesülés eszméjének fölemelő hatása alatt lelki örömmel

és a magyar református nevelésügy jövőjébe vetett bizalommal üdvözlöm a t. kartársakat, kiket az az összehozás érzete hazánk közeli és távoli vidékeiről emez ősi tanintézetnek, a protestantismus emez erős várának falai közé hozott, ahol minden ködarab a nemzeti köznevelődésnek szentelt oltár s minden emlék a református nevelésügy nagy multját hirdeti. Merítsünk ihletet e multból egyesületi munkásságunkra.

A tiszántuli ref. tanáregyesület 24 évi működése után eszméinek és törekvéseinek diadalát ünnepli mai nap, midőn az országos ref. tanárságának e törekvésekhez való csatlakozásával országos jelleget vesz föl s a mely nemzeti közérdeket idáig szűkebb körben ápolt, azt most szellemi és anyagi erejének teljességével az országos egyesület keretében lesz alkalma előmozdítani. Törekedett e célra s így a saját óhajátunk megvalósulása önmagunk előtt igazolásra nem szorul. De úgy látszik, igazolást kíván a sorainkon kívül álló tanügyi körök előtt, melyek korunknak erősen felekezeties irányzatra hajló törekvései közt nem minden aggodalom nélkül szemlélik a magyar ref. tanárságnak országos egyesületté való szervezkedését, mintha csak attól tartanának, hogy egyesületünk működését a tanügyi kulturális kérdésekben a nemzeti közneveltség érdekei helyett exclusiv felekezeties szempontok fogják vezérelni. Az ily aggodalmak csak a ref. tanügy multjának és jellemének fogyatékos ismeretéből támadhatnak. A ki ösmeri a ref. iskolák szellemét, melyet a protestantismus lényegénél fogva mindig a felvilágosultság és szabadelvűség hatott át, az a ref. tanáregyesületről föl sem teheti, hogy felekezeties érdekektől vezetve az általános nemzeti közérdeket valaha szem elől téveszse. A ki tudja, hogy a magyar református iskola mindig a nemzeti ideálok szolgálatában állott, hogy századokon át volt dajkáló édesanyja a nemzetes irányu nevelésnek s tanterveinknek a *nemzeti geniushoz* való alkalmazását is épen tiszántuli ref. egyházkerületünk sürgette legelőbb hazánkban, az el sem képzelheti, hogy a ref. tanárság paedagogiai iránya a magyar nemzeti közneveltség érdekeivel valaha összeütközésbe jöhessen.

Egyesületünket nem a felekezeties különködés, hanem az autonom iskolai szervezetből folyó viszonyaink hívták életre. Az általános paedagogiai és didaktikai kérdések művelésére föltaláljuk otthonunkat az országos középiskolai tanáregyesület kebelében is, melyet támogatni és előmozdítani a ref. középiskolai tanárság, valamint eddig, úgy ezután is hivatásából folyó nemes feladatának tekinti; de nekünk sok olyan iskolai kérdést kell megoldásra vezetnünk, melyeket hiába vinnénk amaz egyesület elé, ott megértésre is alig találának. A ref. tanár közjogi helyzete sok tekintetben más mint az állami tanáré. Nekünk a tudomány, a didaktika és paedagogia kérdéseinek tisztázása mellett önkormányzati elveinkből folyólag magunknak kell előkészíteni és megérlelni szervezeti, rendtartási, kormányzati, felügyeleti szabályzatainkat és az idevágó kérdéseket is. Fentartó testületeinkhez és egyházi hatóságainkhoz való viszonyunk is külön helyzetet teremt számunkra.

S míg e körülmények mások előtt is igazolják külön szervezkedésünket, magunkra nézve számos feladatot tűznek országos egyesületünk elé. Legyen szabad közülök egy pár fontosabbra ezuttal rámutatnom.

Egyetemes tanügyi bizottságunk, legfőbb egyházi hatóságunknak, az egyetemes konventnek eme tanügyi segédközege minden megoldásra váró jelentékeny tanügyi kérdést az illetékes tanintézetek tanári testületeihez küld le véleményezés végett. A tanárkarok szak-

véleményének meghallgatása kétségtelenül autonomicus szervezetünk követelménye; de hogy milyen különböző s gyakran mily ellentétes vélemények jutnak ez uton a tanügyi bizottság el, arról a szakelődök tanuskodhatnak, a kik e vélemények összeegyeztetésére és megszüréseire vannak hivatva. Ugy hogy egyáltalán nem lehet csodálkozunk, ha az ily módon előkészített és tanügyi hatóságaink által kiadott utasításokban olykor egyetlen tanintézetünk sem ösmer a maga álláspontjára. E tanügyi kérdéseket előkészíteni, az eltérő szakvéleményeket a tanügyi vita tüzeiben összeolvasztani s lehetőleg egységes tanári közvéleményt alkotni csak egyesületi uton lehet. S ha egyesületünk vezetősége gondoskodni fog, hogy úgy a tanügyi köröket mozgó eszmék, mint a hivatalos uton megindított tanügyi kérdések gyűléseinken discussio tárgyává tétessenek s egy-egy tudományos szakelődés alapján tisztáztassanak, fontos szolgálatot teszünk, úgy tanintézeteinknek, mint hivatalos tanügyi hatóságainknak.

A ref. tanárságnak egyházalkotmányunk keretében elfoglalt *közjogi helyzete* is azon kérdések közé tartozik, a melyek elől épen a ref. tanárság egyesületének nem lehet elzárkóznia. Nem is említve, hogy Erdélyben sok tekintetben más a tanárság egyházi viszonya, mint a többi egyházkerületünkben, csak arra az általános óhajra akarok rámutatni, mely az egyházi közélet és tanárság laza kapcsolatát panaszolva, egyházi és tanári testületeink viszonyát bensőbbé, szorosabbá kívánja tenni. Kétségtelen, hogy e viszony mélyítése s különösen alsóbb foku egyházi testületeink körében a tanárság szellemi erejének jobban kihasználása, úgy iskolai, mint egyháztársadalmi életünkre jótékonyan hatna vissza. Az egyház és iskola XVI. századbeli egységét a változott korviszonyok között ugyan többé vissza nem állíthatjuk, de míg egyházi törvényeink értelmében „iskoláink mindenestől az egyház testéhez tartoznak,“ s míg azokat „az egyház önfentartásának eszközeiül“ tekintjük, törvényhozásunknak gondoskodnia kell ez intézmények benső kapcsolatáról s a tanári testületnek is intelligentiáját megillető helyet kell juttatnia egyházi közéletünkben. Egyetemes egyházunk a közlő zsinat alkalmából most foglalkozik egyházi törvényeink revisiójával. E törvényeknek a közoktatási szervezetre és a tanárookra vonatkozó részét tanulmány tárgyává tenni s a ref. tanárság aspiratióit egyházi törvényhozásunk előtt kifejezésre juttatni senkinek sem esnék közelebbi feladatává, mint épen tanáregyesületünknek. S csak egyházas szelleméről fog bizonyosságot tenni, ha ez irányban a kínálkozó alkalmat nem szalasztja el.

Tanügyi közlőnyeinkben sok szó esik mostanában a *középiskolák szakszerű* felügyeletéről is. Az országos tanügy körében nincsenek már megelégedve a felügyeletnek azzal a módjával sem, melyet tanári képzettségű s a tanítás terén gazdag tapasztalatot szerzett hivatásos tankerületi főigazgatók gyakorolnak a középiskolák felett. Kiváló paedagogusok sürgetik és a sajtó hirádsai szerint közoktatási kormányunk maga is foglalkozik vele, hogy a középiskolai felügyelet szakszerűbbé tétessék, hogy a főigazgató gyakorolta felügyelet helyett vagy a mellett az egyes tudományszakok jelesebb képviselői felváltva látogassák a középiskolákat s irányító tanácsaikkal és utasításaikkal hassanak közoktatásügyünk emelésére. Ez az országos tanügyi mozgalom tereli gondolatomat ref. középiskoláink felügyeletére, melyet legtöbb egyházkerületünk ez idő szerint igen kezdetleges alakban valósít meg. Egyetemes kon-

ventünk sem élt még soha azon törvény adta jogával, hogy szakértőkkel látogattassa meg tanintézeteinket, egyházkerületeink pedig többnyire megelégednek a helyi igazgatótanács gyakorolta egyházi felügyelettel s így tanintézeteink berendezése, paedagogiai és didaktikai színvonala csaknem kizárólag az állami felügyelet észrevételeiben találja szakértői méltatását. Hogy ez jól van-e így, emelésére szolgál-e ref. tanügyünknek s biztosítja-e tanintézeteinknek akár ref. szellemét, akár általános didaktikai színvonalát: megítélését t. kartásaimra bízom. Nem akarok rámutatni azon csüggeteg lemondásra sem, mely önkormányzati jogaink megszorítása folytán a középiskolai szakfelügyelet dolgában is egyedül az állami ellenőrzésre támaszkodik. Csak az elvet óhajtom hangsúlyozni, hogy míg iskolákat tartunk fel, irányításukról és felügyeletükről is magunknak kell gondoskodnunk. S ha az elemi oktatásügy körében nem mulasztjuk el a rendszeres egyházmegyei felügyeletet, meg kell találnunk a módokat a középiskolai szakszerű felügyeletre is vagy a tiszántúli egyházkerület adta példában vagy más alakban. A kérdést érlelni és megoldásra vezetni tanáregyesületünknek annál szorosabb feladata, mivel szerencsés megoldása benső kapcsolatban áll tanintézeteink szellemi életének összhangzatos fejlesztésével. Egyetemes egyházunk mostanában foglalkozik összes közigazgatási költségeinek összeállításával, hogy e célra állami fedezetet kérjen. Csak saját érdekeit mozdítaná elő, ha a közigazgatás ágazatai közé a középiskolai szakfelügyeletet is beillesztve, a tervbe vett módon igyekeznék a kérdés megoldásának anyagi föltételeit biztosítani.

Legfontosabb hivatása azonban egyesületünknek, valamennyi feladata között, a *református szellem ápolása közép- és főiskolai tanügyünk körében*. Iskoláink tanulmányi rendjét ma már nagy részben az állami norma szabja meg, gymnasiumaink közül alig 6—7 követi még ref. tantervünket, a többi, államsegélyes helyzeténél fogva, az állami tanterv ösvényén halad, jogakadémiáink tanulmányi berendezése is állami hatás alatt áll s így szólván csak teológiai képzésünk még az, melyet tanulmányi tekintetben is teljesen saját tanügyi belátásunk szerint rendezhetünk be.

De míg az iskolákat a protestáns öntudat hatja át, míg tanítványaink lelkébe a nemzeti érzület, a hazaszeretet és szabadságszeretet mellett egyházunkhoz és intézményeihez való hű ragaszkodást csepegtetünk, míg tanításunkat a józan felvilágosodás és szabadelvű felfogás vezérlik, egy szóval *míg tanintézeteinkben a református szellem él és hat, addig ez intézetek mindenestől a mieink maradnak*. És e szellem nem függ a tantervektől — hiszen a századok folyamán hányféle tantervek voltak ref. iskoláinknak és szellemök mégis mindig ugyanaz maradt — e szellem erősítése függ egyenesen a tanári testülettől, a mely hivatva van a tantervek holt anyagába is éltető lelket önteni. Ha tehát tanáraink ref. szellemtől vannak ihletve, nincs okunk félni iskoláinkat az elszintelenedéstől. És e tekintetben nincs különbség közöttünk, közép- és főiskolai tanárok közt. A református iskolai szellem ápolásában egynek kell lennünk, ha egyházunk és iskoláink jövőjét biztosítani akarjuk. Ezért léptünk közös egyesület kötelekébe.

Nemzeti nevelésünk ügye — hála a nemzetünk sorsát vezérlő gondviselésnek — ma már nem egyes hitfelekezetek munkája, hanem egész nemzetünk közös törekvése. Állami közoktatásunk az utolsó emberöltők alatt úgy megizmosodott, hogy a felekezeti tanügy is

tőle nyer támogatást és irányító eszméket. És ez nemzeti közműveltségünk nagy nyeresége. De azért ref. tanintézetünk egyéniségét elmosódni hagynunk nem szabad. Az egyéniségben erő van. S midőn nemzeti kulturánk érdekében úgy az állammal, mint a hazai testvér felekezetekkel karöltve munkálkodunk, a magasabb célért folytatott közös munkában iskoláink szellemének csak termékenyítő hatása lehet. Ápoljuk a református iskola ősi szellemét! s e jelszóval t. kartársaim ismételt szíves üdvözlése mellett az országos ref. tanáregyesület szervezkedő közgyűlését megnyitottnak nyilvánítom.

Dócsi Imre.

Megújítandó Énekeskönyvünk „Gyűjtemény“-e.

III.

Vizsgáljuk ezután a zsoltárok szerkezetét s nézzük azon zsoltáralakzatokat, melyek a mi versrendszerünkkel rokonságba hozhatók.

Két egyenlő hosszúságu sor egymással rimeltetve alkotja nálunk rendszeren a vers, a dallam első részét, melyhez egy vagy több hasonló alkotású rész csatlakozik. Tehát *egyenlő sorok páros rimmel*.

Három ilyen magyar szerkezetű zsoltár van: 134, 117 és 23. Vers- és rimképletük ez:

134. zs. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$

117. zs. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$

23. zs. $\overbrace{11\ 11}, \overbrace{11\ 11}, \overbrace{11\ 11}$

Rokonformát mutatnak a *nem egyenlő hosszúságu sorok páros rimmel*, mint:

8. zs. $\overbrace{11\ 11}, \overbrace{10\ 10}$

96. zs. $\overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8\ 9}$

30. zs. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{9\ 9}$

80. zs. $\overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$

105. zs. $\overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$

28. zs. $\overbrace{9\ 9}, \overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8}$

39. zs. $\overbrace{10\ 8}, \overbrace{10\ 8}, \overbrace{10\ 8^*}$

50. zs. $\overbrace{10\ 10}, \overbrace{10\ 10}, \overbrace{11\ 11}$

137. zs. $\overbrace{11\ 11}, \overbrace{10\ 10}, \overbrace{11\ 11}$

89. zs. $\overbrace{12\ 12}, \overbrace{13\ 13}, \overbrace{13\ 13}$

77. zs. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{7\ 7}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{7\ 7}$

102. zs. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{7\ 7}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$

35. és 73. zs. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$

148. zs. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8}$

46. zs. $\overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{9\ 9}, \overbrace{8\ 8}$

32. zs. $\overbrace{11\ 11}, \overbrace{10\ 10}, \overbrace{11\ 11}, \overbrace{10\ 10}$

* Látjuk, hogy itt a többtöbblettől még a nem egyenlő hosszúságu sorok vannak rimeltetve.

Mindezek rokonszerkezetek, két sor rimben egyesülve alkotván egy-egy versrészletet (dallam-periodus) A francia a strófát *három soros versrészletekből* (három dallamtételből álló periodus) is alkotja, melyek közül nem egy kellemes hangzású a magyar érzéknek, például:

A napok egymásnak
Tudományt mutatnak
Az ő bölcsességéről
Egy éj a más éjnek
Beszél az Istennek
Ő nagy dicsőségéről.

19. zsoltár.

Szolgáidnak testek
A kik megölettek
Adattak a hollóknak
Husok te szentidnek
Ételül vettettek
A mezei vadaknak.

79. zsoltár.

Képlete ez: $\overbrace{6\ 6\ 7} \quad \overbrace{6\ 6\ 7}$, mely a Balassa versszak kétharmada.

Hasonló ehhez a 33. zsoltár utolsó része:

Áldjátok azértan
Hangos citerákban
Az Ur áldassék,
Lantban hegedűben
Cimbalmi zengésben
Magasztaltassék.

Képlete: $\overbrace{6\ 6\ 5} \quad \overbrace{6\ 6\ 5}$

Vagy a 38. és 61. zsoltár egészen egyenlőtlen sorokból alkotva:

Uram ne hagyj el engemet,
Nézd ügyemet,
Mert egyedül hagyattam
Kérlek légy irgalmas nékem
Én Istenem
Mert csak te benned biztam.

Képlete: $\overbrace{8\ 4\ 7} \quad \overbrace{8\ 4\ 7}$

A kellemes hangzás onnan van, mert a három soros kapcsolatoknak a magyar népköltészetben is van pendantja, azzal a különbséggel, hogy a magyar a két első sort, vagy néha mind a hármat is egybeolvasztja középprimmel. Például:

Én nem perlek | és nem merlek
Igaz birám vádolni
Ha elkezded | itéleted
Én rajtam gyakorolni.

87. és 173. dicséret.

Képlete: $\overbrace{8\ 7} \quad \overbrace{8\ 7}$
vagy a nyolcas sorokat szétszedve $\overbrace{4\ 4\ 7} \quad \overbrace{4\ 4\ 7}$

Ilyen az ismert temetési ének:

Bucsut vennem, | el kell mennem
E földről nékem.
Fényességben, | dicsőségben
Lész ülő székem.

Ez az éneklésben két sor, képlete $\overbrace{13\ 13}$
szétszedve: $\overbrace{4\ 4\ 5} \quad \overbrace{4\ 4\ 5}$

Ilyen: Ritkán vagyom, | ki maradjon
Hiv barátságban,
Ki fennáljon, | le se szálljon
Az igazságban.

Régi népdal.

Két sor: $\overbrace{13\ 13}$, szétszedve: $\overbrace{4\ 4\ 5} \quad \overbrace{4\ 4\ 5}$

Ilyen a régi *kiences*, s a híres Balassa versszak:

Vitézekmi lehet | E széles föld felett | Szebb dolog a
végeknél
Holott kikeletkor | A sok szép madár szól | Melylyel
ember ugyan él
Mező jó illatot | Az ég szép harmatot | Ad, mely kedves
mindennél.

Képlete: $\overbrace{6\ 6\ 7} \quad \overbrace{6\ 6\ 7} \quad \overbrace{6\ 6\ 7}$

Ilyen egy másik ismert temetési énekünk:

Halld meg lélek, | mert néked beszélek
Gyászos példámmal,
Már serkenj fel | mély álomból kelj fel
Lásd mely sok számmal.

Képlete: $\overbrace{4\ 6\ 5} \quad \overbrace{4\ 6\ 5}$

És még egyet:

Szánja az Ur Isten hiveinek romlását
Az ő fiainak leányinak rablását
Noha most eltűri, | de el nem szenved
Nagy szidalom vallását

Szegedi G. énekeskönyv 216. l.

a két utolsó sor képlete: $\overbrace{6\ 6\ 7}$, az utolsó 7 tagu sor,
mint visszatérő rim, a két első sorral rimelvén.

Tulajdonképpen az ilyen alakzat nem más, mint a hosszabb soroknak közép rimmel elszaggatása, mely szép alakzat a régebbi magyar költészetben különösen divatozott.

Rokonformájuk azért ezen zsoltárok is:

38. és 61. zs. $\overbrace{8\ 4\ 7} \quad \overbrace{8\ 4\ 7}$ 3. zs. $\overbrace{6\ 6\ 7} \quad \overbrace{6\ 6\ 7}$ kétszer19. zs. $\overbrace{6\ 6\ 6} \quad \overbrace{6\ 6\ 6} \quad \overbrace{6\ 6\ 7} \quad \overbrace{6\ 6\ 7}$ 79. zs. $\overbrace{11\ 11} \quad \overbrace{11\ 11} \quad \overbrace{6\ 6\ 7} \quad \overbrace{6\ 6\ 7}$

A 24. és 84. zsoltárok is hasonló szerkezetet mutatnak. Ezeket azonban ide sorolni nem lehet

24. zs. $\overbrace{8\ 8\ 9}, \overbrace{8\ 8\ 9}$

84. zs. $\overbrace{8\ 8\ 9}, \overbrace{8\ 8\ 9}, \overbrace{8\ 8}$

mert 25 szótagu ($8 + 8 + 9 = 25$) sor nincs s XVI. és XVII. században divatozott *kilences* hosszú sora is csak 19 szótagu (Sztáray 23. és 32. psalmus, öreg énekes 83 és 93. sz. ének). Vannak még a zsoltárokból *négy soros részekből* (periodus) alkotott strófák is kereszt vagy ölelkező rimekkel. De ezek közül csak a következő keresztimelésű formák hozhatók némi rokonságba a magyar szerkezetűekkel:

25. zs. $\overbrace{8\ 7\ 8\ 7}, \overbrace{7\ 8\ 7\ 8}$

42. zs. $\overbrace{8\ 7\ 8\ 7}, \overbrace{7\ 7\ 8\ 8}$

Hasonlítanak ezek Kisfaludy Sándor Himfy dalaihoz, melyek a 8 és 7-es sorokból alakulnak.

192. dal: Hogy a hirnek templomában
Örök legyen a neve,
Mit nem forgat az agyában,
Mit nem tesz, mit nem teve,
Vagy ha nem tesz, nem tehetvén,
Mit tenni nem hajlandó.

Kész örömet félre vetvén
A nyugtalan halandó.
Csak sirjánál eszmélkedik,
De már ott nem kételkedik,
Hogy jobb élni szívében,
Mintsem a név hírében.

A 128. és 130. zsoltárok alakzata: $\overbrace{7\ 6\ 7\ 6}, \overbrace{7\ 6\ 7\ 6}$
hasonlít a 13 szótagu sorokból alakult magyar szerkezetekhez:

Nem zörög a falevél
Ha a szél nem fujja,
Szívemet a szerelem
Mint a tövis szurja.
Elmegyek én messzire
Költöző gólyával
Bekötözöm szívemet
Harmatos rózsával.

Pósa Lajos.

Kereszt rim nélkül tehát, melyre a magyarban szükség nincs.

135. zs. $\overbrace{7\ 7\ 7\ 7}, \overbrace{7\ 7}$, a négy első sor kereszt-rimmel.

Hogy mily különbséget tesz kereszt-rim helyett a soroknak páros rimeltetése, épen a 135. zsoltárnál láthatjuk, melynek 8. és 12. verseit Szenci Molnár Albert, talán egészen véletlenül a négy első sorokban is párosan rimeltette:

Kik az Urat félték,
Szent nevét dicsérvétek,
A Sionról áldjátok,
És őt magasztaljátok. stb.

Mily magyarosan hangzik ez a többi kereszt-rimelésű versekkel szemben! Épen így van a 78. zsoltár is, mely a páros rimmél fogva a legszebben gördül, míg az ugyanazon szerkezetű de más rimelésű 90. zsoltárral hangérzékünk nem tud megbarátkozni.

Itt említjük fel a 138. zsoltárnak az eredeti francia szövegben is, Szenczinél is látható különös rimelését, mely a Gyűjteménynek ezen dallamra írt énekeinél is (10, 109, 110, 151, 161. lapok) következetesen keresztül van vive. Mostani énekeskönyvünk 31. dicséreténél is így van, de az 59. dicséretnél kereszt-rimek vannak alkalmazva.

A rimelés különössége abban áll, hogy a látszólag ritmelen 1, 3, 5 és 7-dik sorok a következő sorok első ütemével csengenek össze. Pl. a Gyűjtemény 59. dicsérete:

Örvendjétek keresztények,
Hálaének zengjen az Urnak.
Ima szálljon őt dicsérve
Ünnepére Ur Jézusunknak
Nagy öröme napja van ma
Viradatja Isten kegyének
Melynek fénylő sugarára
Földre száll a boldogabb élet.

Azt, hogy a 22-dik zsoltárnak az a sajtószerű rimelése, — melyre Szenci Molnár Albert az előszóban hivatkozik, — a Gyűjtemény 17-dik lapján páros rimeltetéssel törölve lett, nem helyeseljük. Ha a 22. zsoltár felvétetik, okvetlenül az eredeti rimeltetés tartandó fent.

A gyűjteménybe felvett 49 zsoltárdallam között tehát 24-et találtunk olyat, melynek strophaszerkezete és dallamformája a mi versrendszerünkkel többé-kevésbé rokonságba hozható (134., 23., 8., 30., 80., 105., 28., 50., 137., 89., 77., 102., 35., 148., 46., 32., 38., 61., 3., 19., 25., 42., 128., 135.). ezek közé mi beiktattunk még hatot (117., 96., 39., 73., 79. és 130) mint a melyeket részint rokonszerkezetük, részint dallamszépségük és kedveltségük vagy más okok miatt felvételre fogunk ajánlani. A gyűjteménybe fel nem vett zsoltárdallamok közt van még több rokonszerkezetű (1., 7., 9., 18., 29., 45. stb.) de mi ezekkel, mint vagy teljesen használaton kívül álló, vagy csak kevésbé használt és kedvelt dallamokkal foglalkozni nem kívánunk.

Trias.

Még egy szó a mindennapi istenitisztelek kérdéséhez.*

Engedtetsek meg nekem, hogy sorompózás előtt hozzászóljak e kérdéshez, miután az én nevemmel, illetőleg közgyűlésünkön felszólalásommal kapcsolatba hozva indult meg a vita.

A V. L. barátunk és lelkészársunk kirohanásával érdemileg toglalkozni nem lehet, nem érdemes. Ő mintegy „Pontifex Maximus“ mint egy „Jupiter fulminans“ vonul sorompóba s képzelt magasztalásról szórja meny-

* Egy alkalommal én ugyan már e kérdés tovább fejtegetése előtt lezártam a sorompót, — de miután cikkíró barátomnak abban igaza van, hogy személyes kérdés címén őt még megilleti a szó, — megnyitom azt még egyszer; de ezzel aztán zárjuk be a vitát. Az elvi részek tisztázva vannak; a további eszmecsere már magának az ügynek is kárára lenne. Szerk.

köveit ellenkezőleg gondolkozó lelkésztársaira, azokat kicsinyelve, lenézve, gunyolva csak épen hogy kanászbojtárnak el nem mondja; sőt ezeknél is alábbvalóknak „impossibile individuumok“-nak állítja.

Nem a lelkipásztornak lelkésztársaihoz intézett szeretetteljes szava intése; hanem a mindennap, templomközepén imádkozó farizeusnak, a templomajtóban imádkozásra készen álló publicanushoz intézett gunyos beszéde ez; mely titulusokat az ellenvéleményűek is visszamondhatnának elnevezvén őt: „rábái pápának“ „rajongó idealistának“ „szemforgató pietistának“ stb. stb. mert titulusokat nem nehéz találni, — s így aztán a vita elsőkélyesednék, személyeskedéssé fajulna s nem illenék hozzánk a szeretet evangéliomának hirdetőihez.

Bizony nagyon csodálkozom, hogy a mi szeretve tisztelt, sokoldalú képzettséggel bíró munkás tevékeny barátunk és lelkésztársunk ennyire engedte magát ragadtatni anyaszentegyházunkért lángoló buzgósága által, s mielőtt cikkét a nyilvánosság elé vitte, nem gondolta meg, hogy itt nem az általa gyűlési referációjában folytonosan gunyolt csekei kollegával van dolga, hanem az ellenvéleményű lelkészeknek egész sokaságával áll szembe, a kik, ha gyülekezet nélkül minden nap a templomban nem imádkoznak is s gyülekezeteiket így „kezelik“ is, azért egyházaik sem szellemi, sem anyagi tekintetben nem állnak hátrább a majtisi vagy a rábái egyházaknál; habár azzal nem hivatkoznak is. — Cikkének bevezető és befejező részét kellett volna csupán megírni, azok egy lelkipásztor szájába illő beszédek, de így az egész csak egy iszapot felkavaró támadás-szóba megy. — A többi hozzászólások, — beszámítva néhány gyerekes viccelődést — elég tárgyilagosak.

De térjünk a dologra! Abban úgy látszik mindnyájan megegyezünk hogy az istenisztelettartás rendjét és idejét a gyülekezet, illetve az ezt képviselő egyháztanács állapítja meg; hiszen épen ezért van itt is a hány *egy-ház* annyi szokás.

A névnap harangoztatás, — requiemek stb. perhorrescalásában is egyet értünk s jól tudjuk, hogy ezek is a fenti gyülekezeti jog fattyuhajtásai, melyek bizonyára úgy keletkeztek, hogy a lelkész a gyülekezeti tagok kívánságainak nem tudott vagy nem akart ellenszegülni. Csupán az istenisztelet *alanyának* a gyülekezetnek fogalmára nézve vagyunk eltérő véleményben.

Én e tekintetben teljes mértékben osztom a Sarkady Imre barátom által e b. lap 7. számában elmondottakat; ismerem és méltánylom a szerkesztő barátom által hivatolt kánont és zsinati végzéseket is, de ezeket meg kell toldanom azzal, a mit a gyűlésen is mondtam, hogy a gyülekezetnélküli istenisztelettartásban a *helyettes elégtétel* cath. dogmája jut kifejezésre, mely kérdéssel ha most idő rövidség miatt nem foglalkozhatom is, de ha Isten éltet lelkészi értekezletünkön ki fogom fejteni. A templombajárással kényszerített iskolásgyermeket pedig kompetens gyülekezetnek el nem ismerhetem; azt meg valóban, — bocsánat a kifejezésért! egész mosolyt gerjesztő jelenetnek tartanám, hogy ha valamely kis egyházban a milyen a pettyéni is, a hol egy tanító van s mondjuk péld. az is be van rendelve szünidei katonai kiképzetésre: a lelkész napról-napra csupán a harangozójával imádkoznék a templomban; már pedig ide vezetne a hangoztatott elveknek szigorú keresztülhajtása, vagy a nagy Révész Imre idézett mondatának szóról-szóra megtartása. Buzdító beszédeknek, hogy ugymondjam lelkesítő szölamoknak megjárják az ilyenek, de a gyakorlatban ad absurdum vezetnének.

Én nem képzelek olyan lelkipásztort, a ki a hétköznapi isteniszteletek számát kevesbíteni vagy azt épen eltörölni akarná, sőt inkább azt hiszem, hogy mindnyájan úgy szószekeken, mint magánérinkezésünkben annak naponkénti megtartására és látogatására buzditjuk hűveinket; de ha már akár a helyi gazdálkodási viszonyok (tanya-rendszer, szőlőmunka stb.) akár a hitbuzgóságnak lankadása miatt a felnőtt egyháztagok mindennap nem jöhetnek a templomba; szerintem elegendő, ha a lelkész az évtizedeken át bevett szokásokhoz és ott talált gyakorlathoz alkalmazkodva mindenkor készen várja a templomba hívó harangszót s vagy otthon várja be a minden alkalommal bemenni szokott kántor és iskolásgyermek magánéneke után a felnőtt hűvek megjelenését jelző orgonaszót, vagy pedig, — mint némely helyen szokás — a kántorral együtt bemegy a templomba s ha a felnőtt hűvek közül senki sem jelenik meg, egy pár vers éneklése után kijönnek. Így a lelkész, — nezetem szerint, sem pápistáskodásba, sem kötelességmulasztásba nem esik s nem lesz kénytelen sem a nagyrábái ember igazságtalan kritikáját, sem amajtisi öregasszony kárhóztató ítéletét hallani s néhány év múlva, ha majd az alföldi nép természetét, szokásait specialis gondolkozásmódját V. L. barátunk is megismeri s kegyességének jutalmául, a félreismerés, alaptalan bántalmazás keserű labdacsait megizleli — lehet hogy igazat ad nekünk. — Addig is, mint Sarkady barátunk mondja, kövessünk el mindent, hogy isteniszteleteink látogatottak legyenek s ne csak motto gyanánt tűzzük ki a jelszót; hanem kövessük is az öskeresztülhajtást, a kiknek habár még nem voltak is templomaik, de azért *mindennap egyenlő akarattal a templomban valának*, mert úgy éltek, úgy szóltak, úgy cselekedtek s mindenkivel szemben úgy viselkedtek, mintha templomban volnának.

A békességnek és szeretetnek lelke legyen velünk, hogy e nehéz időkben egymást megérthessük és együtt munkálkodó szolgálk legyünk.

Tisza-Kürt, 1902. márc. 11.

Szük Károly,
ev. ref. lelkész.

... et altera pars !

Mert vagyunk bizonynyal, többen is reform. lelkészek, a kik lelkünkben úgy érezzük, és úgy vagyunk meggyőződve, és ekképen is cselekszünk, hogy ha a gyülekezet tagjai közül senki sem jelenik meg a közönséges isteniszteletre, nem megyünk be mi sem a templomba és nem imádkozunk ott a gyermekekkel és a kántorral együtt. Mert nincs: *gyülekezet!* — és így *közönséges* istenisztelet nem tartható! — Ha jól különböztetjük a *közönséges* szót: nem is lehet ebben nézeteltérés.

A *közönséges* szó, bár a közgyakorlat szerint lehet egyértelmű a *mindennapi*, vagy *hétköznapi* szóval: isteniszteletre vonatkoztatva nem lehet más értelmű, mint ellentéte a „*magános*“ nak. Közönséges istenisztelet lehet épen úgy hétköznapi, mint vasárnapon: de mindakettőhöz feltétlenül szükséges a: *gyülekezet*.

A gyülekezet pedig két részből áll: hivatalos szolgálatot teljesítő, és az igénybe vevő részből. Hiányozzék egyik vagy másik: protestáns értelemben nem lehet szó: gyülekezetéről.

Már most, hogy a véghetetlenül fontos istenitiszteleket teljesen ékesen és jó rendben végeztessék, mi lelkesek az Isten országa ügyében azt a szolgálatot vettük és teljesítjük mint liturgusok, hogy mint *előkönyörgők* szárnyakat fűzünk az Istenhez emelkedni vágyó lelkeknek, és ő velök együtt mutatjuk be szívünk hálaáldozatját a minden lelkek Atyjának! E munkánkban mellénk rendeltettek az éneklés vezetésére, tanulására és gyakorlására az énekevezér és iskolás gyermekek. De azért mi bár három szerv, a *célt* tekintve csak egy vagyunk.

Mert ezt kis gyülekezetben például nyári nagy szünet időben az előkönyörgő egy maga teljesíti. Eléneke a felállót, aztán két-három verset, imádkozhatik is a néma falaknak: de bár a harang is szólott, ének is imádság is zengett és rebegett: ugyan ki nevezheti ezt *közönséges* istenitiszteleznek?

Épen ez áll a több ezer lelkes gyülekezeteknél is. Mondjuk, hogy van egy nagy templom, a homlokzatán hivatató szó „jőjjetek el, imádjuk az Urat”, — zognak a harangok, — kántor, — iskolás sereg, — lelkész készen állanak kötelességük teljesítésére: és a gyülekezet másik alkotó része nincs jelen: lehet ott *közönséges* istenitisztelez?

Mihelyt egyetlen, Istenhez vágyó lélek csatlakozik a hivatalos kötelességet teljesítő részhez: ott már *lehet* és *kell* is közönséges istenitiszteleznek tartatnia. Mert ott meg van a gyülekezet! Ott már vagyunk ketten, hárman.

Más a *magános*, más a *közönséges* istenitisztelez! Mind a kettő *lelkiszükség*, mind a kettő *keresztyéni kötelesség*. Csakhogy egyik ellenőrzés alá nem eső, a másik *nyilvános* kötelesség. Az egyik énelkemre vonatkozik, — a másik egyebek javára rendeltetett! — Hogy teljesitem az egyiket: senki elé számadásra nem tartozik. Hogy teljesitem a másikat: a gyülekezet megítélése előtt áll. De ha nincs gyülekezet? Nincs a kinek javára dolgozzam? Nincs ítélő? Mert ugy vélem, hogy a kötelességteljesítés felől ítékezni csak kötelesség teljesítő van jogosítva.

Ha lellem ösztönöz: imádkozom nappal és éjjel, és keresztyéni kötelességem teljesítettem. De ha *nyilvánosan* nincs *kivel* imádkoznom: nem imádkozom! Es lellem teljesen nyugodt, mert én készen voltam amaz pedig nem akará!

Es én mint reform. lelkész csak *együtt* imádkozhatom valakivel, még a *betegéért* is: de nem *helyettük* és *érettük*.

Az „*érettük*“ kifejezést megint jól megértsük, tudom kell a betegért, a távollévőkért, veszedelemben forgókért, királyért, hazáért, felsőbbekért stb. imádkozunk: de soha olyan értelemben, mint: Szent Flórián: könyörögj *érettünk*!

Az evangéliomban van említés egy gazdáról, ki szerzett nagy vendégséget, és hívott sok vendéget, — de midőn a hivatalosak el nem jövének, nem ült le maga az ő szolgálóival elfogyasztani a lakomát, — hanem kényszerite bejönni az utszélről mindeneket, csonkákat és bénákat!

Mi helyettünk hivatgat a harang, tudják a hivek, miért szól, és ha nem jön senki, és mi mégis megtartjuk a vendégséget: avagy kinek használ az a meghívottak és el jöttek közül?

Lelkem nekem azt sugja, hogy a mi mindenben tiszteletre és követésre méltó boldog emlékü Révész Imrénk, egyszer ha megtette volna, hogy az üres falak között szentírást magyaráz: de a legközelebbi

vasárnapon velőt megrázó tanításban világosította és győzte volna meg hallgatóit a „*királyi papság*“ kötelességei felől, és lett volna mindig telt templom.

Templomba járókat lesető, — azokat kéz alatt eltanácsoló, elriasztó abnormis észjárás nem reform. lelkészre vall, és az ilyen — a mennyiben lehet, minden lehet, csak *lelkipásztor* nem.

A kérdés lényege ez: mi reform. lelkészek *közönséges istenitisztelez*et csak *akkor tarthatunk* és *csak akkor tartunk*: ha együtt van a szolgálatot teljesítő és azt igénybe vevő rész! Szóval ha van: *gyülekezet*.

Ez az én egyszerű meggyőződés.

Hajdu-Szovát 1902. március 11.

Jakucs Sándor,
ev. ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

Országos református tanáregyesületi közgyűlés.

Van tehát már ilyen is. Három kísérlet történt eddigelé e célból s csak a harmadik sikerült. Az egyesülésben rejlő erőnek hatalmát mindnyájan nagyon jól ismerjük, prédikáljuk, tanácsoljuk unos-untalan; de azért mi magunk nagy nehezen, vagy épen nem tudunk egyesülni. Mert a társaságban élés — hiába — az egyénektől mindig áldozatot követel: s mi ez áldozatot nagyon nehezen tudjuk meghozni. Pedig ez áldozat nélkül nincs társulás. Ha én a magam egyéniségét mindig és mindenütt érvényesíteni akarom, ezzel mindenkinek megadtam a jogot arra, hogy hasonlóképen cselekedjek. Viszont, ha a közért egyik-másik vesszőparipám megtudom fékezni, másoktól is joggal megkövetelhetem ugyanazt. Ha tehát a református tanárok komolyan, bensőleg, igazán az egész tanárság és nevelésügy érdekében egyesültek, nem elég ezt alapszabályokban megerősítve kinyomtatni; nem elég szép beszédekben a zöld avagy fehér asztalnál elmondani sem. Legfontosabb az, hogy Debrecen, vagy Patak, vagy más tanári kar ne azt nézze, mennyiben válhatnék neki előnyére az egyesülés, hanem inkább megfordítva: mennyit tud ő használni az egyetemes érdekek előmozdítására. Ebben a tekintetben fejlődjék ki az egyes intézetek közt az áldásos verseny, csak vigyázni kell rá, hogy a verseny féltékenységgé ne fajuljon.

Vádolták a református tanárokat, hogy a nemzeti közoktatásügyet ez egyesülés által felekezetieskedéssel akarják megzavarni. Az elnöki megnyitó beszéd megcáfolja ezt a vádat, mikor egyszerűen rámutat a nemzet és a kálvinista egyház fejlődésének történetére, melyek egymással mindig a legbensőbb kapcsolatban voltak.

Az egyesület eddig középiskolai tanárok egyesülete volt, most a felsőbb iskolák tanárai is beléptek és a ma uk tanügyi kérdéseit a középiskolaiakkal együtt akarják megbeszélni. Jellemző, hogy épen egy akadémiai tanár buzgólkodott legjobban az egyesületnek országossá tételén és az összes református tanárookra kiterjesztésén. Az ő látóköre azonban oly széles, az ő intenciói oly mélyrehatóak, hogy néhány akadémiai tanár nem is értette meg, szent borzadállyal húzódozván attól a gondolattól, hogy a magas akadémiai tudományt a középiskola preceptorával is megismertesse. Pedig nagyon jó, ha ismerjük egymás munkáját, mert talán a célunk egy

volna. Így, lehet, hogy sok olyan bajnak elejét vehetjük, amiért a középiskola az elemi iskolát, az akadémia a középiskolát, a társadalom pedig a felsőbb oktatást okolja. Így talán egyházunk szellemét is jobban bele tudjuk önteni társadalmunk jövő vezetőibe. Csak a közös nagy cél érdekében ne kicsinyeljük egymást s ne becsüljük túl a magunk munkásságát, megtanulván azt, hogy mindenikünk munkája annyit ér, amennyit a közös cél megvalósítására használ . . .

Sok, nagyon sok gondolat hátráltatja a tudósítót, mikor a rendkívül nagy jelentőségű gyűlés lefolyásáról akar beszámolni. Minden gondolaton felülkerekedik azonban az az öröm, hogy csakugyan megalakult és pedig a legszebb reményekre jogosító jelek között alakult meg az országos református tanáregyesület.

A mit legelőször ki kell emelni, az a körülmény, hogy az egyesület megalakulását kellőképpen méltányolta az egész református közvélemény s legközelebről Debrecen városa s a debreceni egyház.

Mindjárt az érkezés napján, ápr. 1-én, Debrecen városa képviselőjében Komlóssy Arthur főjegyző, polgármester-helyettes üdvözölte meleg szavakkal az érkező vendégeket. Az üdvözlésre Farkas József válaszolt, a budapesti theologiai akadémia édes beszédű tanára. Aztán az is feljegyzésre méltó, hogy a nagyszámu vendég közül egy sem szorult bérkocsira; városunk uri közönsége, a lelkes Oláh Károly elszállásolási bizottsági elnök egyszeri felhívására annyi fogatot bocsátott a rendezőség használatára, hogy minden vendégünk igazán vendégként magánfogaton hajthatott szállására. — Ugyanaznap estéjén ismerkedésre gyűltek össze a minden felől összesereglett tanárok az Angol királynő éttermébe, mely ismerkedés Rácz Károly muzsikája mellett egészen benyúlt a késő éjszakába.

Április 2-án d. e. 1/28 órakor a tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület választmánya, utána ugyanannak utolsó közgyűlése ülésezett az országos gyűlés elé terjesztendő indítványok tárgyában. Itt határozták el, hogy mikor a tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület az országos ref. tanáregyesületbe a maga egészében belép, átadja annak 11,000 koronára rugó vagyonát is, úgy, amint az alapszabálytervezetben körvonalozva van.

9 órakor az egész gyülekezet a nagytemplomba ment, hol már szép számú városi közönség, az egyház presbyteriuma és a városi tanács várta a tanárokat. A „Jövel Szent Lélek Uristen“ örökszép dallamának szívből eléneklése után Dr. Erdős József debreceni theologiai tanár mondott emelkedett hangú szép imádságot. Az isteni tisztelet végével aztán az egész közönség a kollégium disztermébe vonult.

Kevéssel tíz óra előtt megkezdődött a gyűlés. Dóczy Imre, a volt tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület elnöke, az országos egyesület szervező bizottságának vezetője nyitotta meg. Elnöki megnyitója, melyet lapunk más helyén egész terjedelmében közlünk, méltó bevezetése volt a gyűlés lefolyásának. Rámutat benne azokra az okokra, melyek nemcsak indokolták, hanem egyenesen szükségessé teszik az országos ref. tanáregyesület megalakítását. Megfelel az aggodalmakra is, melyek kivált az országos tanáregyesületben felmerültek a mi országos egyesületünkre vonatkozólag. A beszéd ismertetésével nem tartjuk szükségesnek tovább foglalkozni, beszél az maga magáért.

A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után Kiss Áron püspök emelkedett fel, ki az egyházkerület nevében, majd Simonfy Imre kir. tanácsos polgármester, ki a debreceni egyház, a kollégium és a város ne-

vében üdvözölte igazán lelkes, szívből fakadó szavakkal a közgyűlést.

Az üdvözlések után S. Szabó József, a volt tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület és az előkészítő bizottság jegyzője olvasta fel történeti visszapillantáson alapuló, költői lelkesedéstől áthatott jelentését, melyben az előkészítés szerető gondnal végzett munkalatait ecsetelte. A jegyzői jelentés meghallgatása után Dóczy Imre felhívta a közgyűlést, hogy válasszon korelnököt és korjegyzőt az új tiszttakar megalakításáig. A korelnöki tisztet Farkas József theologiai tanárra ruházta a közgyűlés, korjegyző pedig dr. Imre Sándor kolozsvári ref. főgymn. tanár lett. Farkas József korelnök ekkor felhívta a közgyűlést az alapszabálytervezet tárgyalására. Indítványára a közgyűlés az egész alapszabálytervezetet vita nélkül a maga egészében elfogadta.

Ekkor az alapszabályok első pontja értelmében felhívta az elnök a közgyűlést, hogy az első hat évre állapítsa meg az egyesület székhelyét. A közgyűlés egyhangú felkiáltással Debrecen jelölte meg az első hat évi ciklusra székhelynek. Ez alapon alakult meg a tiszttakar is a következőképen. Elnök: Dóczy Imre, alelnökök: dr. Antal Géza és Sinka Sándor; jegyzők: S. Szabó József; Benkó Imre, Kincs Gyula, dr. Rácz Lajos; pénztárnok: dr. Gulyás István, a központi igazgatóság tagjai: Balogh Ferencz, dr. Bartha Béla, Kovács Lajos, dr. Nagy Zsigmond, Beczner Frigyes, Orosz István, Sass Béla, Gersei Kálmán, Karai Sándor.

A tiszttakar egyhangú megválasztása után Dóczy Imre eltolgaltván az elnöki széket, felszólította Váró Ferencz nagyenyedi tanárt, olvassa fel „Pályánk vezérével“ című előadását.

* * *

„Pályánk vezérével“ címen Váró Ferencz egy beszélgetést ismételt, a melyet a vasuton jövet folytatott. Szó volt ott a felekezeti tanárok sérelmeiről: hogy a vasuti jegy-kedvezményt nem nyerik meg; hogy a községi pótdó-mentések közül (1886. évi XXII. t.-c. 138. §.) kifeledezték őket; hogy iskolai dolgaik rovására esküdtzéki szolgálatra hétszámra beidézik őket. De megegyeztek abban, a mit Bánk bán mond: „Munkálkodó légy, nem panaszkodó.“ Tűrjön, várjon a tanár, s ne szünjön hivatásának eszményeit alkotni meg és követni.

Átveszi felolvasó a szót s elbeszéli, hogy a midőn őt Székelyudvarhelyre reáliskolai tanárnak kinevezték, egy hetivásár mozgalmas képe volt az a mit ott először látott; mélyen hatott reá a csüggedetlenül kitarító, futó-fáradó nép, a melynek adójából fogja ő is huzni a fizetését; ekkor egész pályájának vezérlő elvül választotta azt, hogy a nép iránt való szeretetre fogja tanítványait nevelni. Képekben, példákban mutatja föl, hogy a középiskolai nevelés ép ez oldalról, eredményeit nézve is, mennyire fogyatékos, s hogy hol, hogyan lehet tapintattal és példaadással segíteni a hiányon. Már a néptanítótól azt kellene kívánni, hogy semmi szín alatt se akarjon egyéb lenni, mint községének legértelmesebb közembere, a legelső paraszt ember. A magasabb iskolákban pedig az a szellem terjedjen és erősödjék, a mely Erdélyi Jánost, Tompa Mihályt lengte körül Sárospatakon, a hol Kossuth is, népünk sorsának bajnoka, tanult. E szellem általában honos a reformátusok anyaiskoláiban, melyek hajdan folytonos antaeusi érintkezésben voltak a föld népével. Az egy-két évi falusi rektori szolgálat, meg a szupli-

káció ez érintkezésnek már tulha'adottformái. Ma is élő, de ide-tova szintén kiküszöbölésre szánt formája a legáció. A legációt, mint a népnek és az értelmiség jövőjének nemzedékeinek egymással való ismerkedését, új, korszerű alakokban fejleszteni óhajtáná. A szokásba jött iskolai klrándulásokba a Mátyás király gömőri eszméjének megszívlelésével kellene a népbecsülésre vezető szellemet lehelni. A gimnázium felső osztályaiban a választott életpályájokat bevalló ifjak csoportjait, élet-tapasztalatból és emberszeretéből merített tartalmas és hatásos tanácsokkal, vezérgondolatokkal kell ellátni, ennek és annak az életpályájának a nép érdekeihez, jóllétéhez való viszonyai iránt. Emlékezetből lerajzolja egy régi szabású tanár képét, a ki nemcsak tanítványainak fejlődő hajlamait és jellemét vizsgálta, hanem a néppel érintkező különböző tisztviselőket társadalmi tényezőket is folyvást szigorúan érdemfokozó szemmel kísérte. Érintkezéseiből s tapasztalataiból nevelői tanulságokat vont le, s azokat kiváló eredménnyel értékesítette.

Egybefoglaló gondolata: abban a meggyőződésben kell nevelnünk ifjainkat, hogy mindannak, a mire őket képesíteni akarjuk: tudománynak és művészetnek, kormányzatnak és közszolgáltatásnak, annyi az értéke, a mennyiben a nép, az emberek közjává bizonyosan és nyilvánvalóan előmozdítja és szolgálja.

Indítványa ez: „Mondja ki a közgyűlés, hogy tervbe vett vandorgyűlései alkalmával mindig különös gondot kíván fordítani az illető iskola vidéke köznépeinek megismerésére és másfelől figyelmet az iskolának a nép iránti szeretet ápolásában felmutatható eredményeire“.

(Folyt. köv.)

Javaslat,*

a h.-m.-vásárhelyi ref. egyház rendezése tárgyában.

I. A rendezés főbb elvei.

I.

1. Az egyház a hívek sikeresebb lelki gondozása céljából a lélekszámnak megfelelően külön gyülekezetekre akkép' osztatik fel, hogy mindenik gyülekezetnek teljes önállósága és a mi ezzel együtt jár, külön presbitériuma, külön lelkésze, külön temploma és lehetőség iskolája s külön vagyongazdálkodása és anyakönyve legyen; mindenik templomnak s gyülekezetnek csupán egy lelkésze legyen s egy gyülekezetbe csupán annyi lélekszám foglaltassék, a mennyit egy lelkész kellően gondozhat.

2. Az önálló gyülekezetek a békés-bánati egyházmegye joghatósága alól kivételnek s külön esperességben egyesülnek, hogy ettől fogva önállóan, egységesen és összhangban intézhessék a magok választott tanácsbírái útján a magok ügyeit s eddigi egyházmegyéjükkel csupán a lelkészi és kántori nyugdíjintézet tárgyában tartásuk fen továbbra is a közösséget.

3. Az egész rendezkedés úgy foganatosítandó,

* Ezt a javaslatot pár nappal ezelőtt vettük kinyomatva, külön füzetben. Annaira nagy jelentőségűnek s tanulságteljesnek tartjuk azonban ezt, hogy módot akarván adni átolvására mindazoknak, kik lapunkat járatták, ime egész terjedelmében, indokolásával együtt lenyomatjuk. Egy lelkészársunk agyából tőlából került ez ki s a mint tudjuk, ez az érdemes férfiú Hódmezővásárhelyen ezért nagy elismeréssel részesül. A sorsa tehát nem az, a mi itt Debrecenben a miénk, holott mi is ezt akarjuk ezt sürgetjük régóta. Olvassa át e javaslatot kiki s gondolkozzék.

hogy annak költségei az egyházi adó emelése s lehetőségig minden egyéb kötelező kirovások nélkül állítsanak elő.

II. A rendezés főbb körvonalai és végrehajtása.

1. Minthogy a város belterületére 30 ezer ref. lélek tehető, egy lelkész pedig 3 ezer léleknél többet kellően nem gondozhat: ez okból a város belterülete 10 egyházközségre osztandó fel, melyek központjain építtetnének fel azok templomai (imaházai) és lelkész-lakai.

2. A templomok, imaházak és parókiák szilárdan, de lehetőségig egyszerűen és takarékosan építendők, úgy hogy a telekszerzés és építkezés egy-egy helyen 50 ezer koronánál többre ne kerüljön s torony csakis ott állíttassék, hol ennek költségeit az érdekeltség e célra szedett önkéntes adományai fedezik.

3. Legelsőben az egyháztanács korábbi határozata szerint Tabánban építtetik fel a templom, mivel e célra már némi tőke is van készen. Az építkezés bevégeztével oda ideiglenesen helyettes-lelkész választatik s az állomás csak a régibb lelkészségek valamelyikének megüresedése után való évben rendszeresítettik, olyan fizetéssel, minő az újvárosi lelkészé. E rendezési terv közhirre tétetvén, a hívek önkéntes adományok és hagyományok tevésére buzdíttatnak, s ezentul a mely városrész templomára több ajánlat gyűl be: annak temploma építtetik fel hamarabb.

4. A mint egy templom felépül és külön lelkészszel ellátatik, annak körzete megállapíttatik, melyben a lelkész a lelki gondozást gyakorolni, a belmissziót irányítani és vezetni, az abban levő iskolákra felügyelni s a konfirmációi oktatást teljesíteni köteles. A templomi kántori szolgálatot méltányos díjazásért a tanítók teljesítik.

Mikor a városban templomaink (imaházaink) száma a hatot eléri, a mi 8—10 év alatt megtörténhetik, a vallásos és egyházi élet gondozása s a lelki gond gyakorlása szempontjából az egész belterületen megállapíttatnak a körzetek, voltaképen az önálló gyülekezetek határai s a mely körzetek akkor még lelkészt s imaházat nem kaptak, addig míg ez bekövetkeznek, a szomszédos körzetekhez osztatnak be.

Ezzel egyidejűleg az egész belterület egy önálló egyházmegyévé alakul s az eddigi közös egyházi vagyongazdálkodás (ingatlanok, tőkepenzek), ideértve az iskolákat s temetőket is, a gyülekezetek közt a méltányosság és okszerűség elvei szerint felosztatik, minden esetben 10 egyenlő részre, úgy azonban, hogy a meg nem osztható vagyon (Varga Pál, Oláh Ferencz alapítványok, ó-gymn. bérház, egyházi irattár stb.), nem különben a még meg nem alakult gyülekezetek vagyona az egyházmegye által együttesen kezeltetik s minden jövedelmező vagyon, az illető gyülekezetek javára gyümölcsösztetik, miután a jövedelemből az egész vásárhelyi egyházat terhelő adósságok törlesztése, s a kezelési költségek időről-időre lefogatnak.

Ugyanekkor az egyházi régibb anyakönyvek vezetése az ő-templomi lelkész felügyelete alatt, egy — e célra beállítandó — külön s lelkészre bizatik, ki az anyakönyvek jövedelméből díjazatik, melynek többlete, a két régi temptom mellett szolgáló lelkész közt osztatik fel, kárpótlásul az időközben megfogyott temetési stóladijakért.

A gymnásiumi kormányzat és ügykezelés is egyidejűleg a vásárhelyi egyházmegyének adatik át, mely

e célra az igazgató-tanácsot, tekintettel valamennyi helyi gyülekezetre, megalkotja.

Végül ugyancsak az egyházmegyére bízatik a külterületi egyházi és vallásügyi ügyek intézése és teljes ellátása is az e célra szolgáló tőke s más közös alapok jövedelméből.

5. A mint a régibb templomok mellett a mostani lelkészek valamelyike egyedül marad, az egyháznak 1600, az elnök-lelkésznek pedig 2400 korona káplántartási és irodai évi átalányt biztosít életfogytig a ránehezülő munkaszaporulat elviselése végett, mely átalány azonban az e templomokhoz ujonnan választandó lelkészek számára, kiket elődeik mostani fizetése fog illetni, többé nem adatik.

6. A mint a régibb templomok mellett egyik lelkészi állás megüresedett, a parókhia eladatik, a vele járó hivatali földeket az egyház haszonbérbe adja s ezt a megszüntetett állás helyén szervezett káplánság és az újabb templom mellett rendes lelkészség javadalmának biztosítására (parókhia és hivatali fizetés) fordítja. Ezen kívül, hogy a mostani összpontosított pénztár a rendezkedés és szervezés költségeinek viselésére képesítve legyen, az egyház időközben is mindent elkövet a bevételek fokozása s e pénztár virágzó állapotban tartása tekintetében. Így nevezetesen:

a) Még e tavasszal buzdító felhívást intézünk a hívekhez a tabáni templom építése tárgyában, e végből az adománygyűjtést szervezzük s a telket megvásároljuk.

b) A harangoztatási díjakat mérsékelten emeljük s a temetői bizottságot utasítjuk, hogy azok részére, kik a temetők szebb és előkelőbb részeibe kívánnak temetkezni, (felre eső helyeken bárkire nézve is ingyen adatik sír) a sírhelyek árát szabja meg. Mindkétféle bevételek a rendezkedés céljaira teendők felre.

c) A várostól még e nyáron elemi iskoláink fenntartására tetemes mérvű (évi 15—20 ezer korona) segínyt kérünk, annak kiemelése mellett, hogy egyházunkra nézve különben is igen sérelmes az az aránytalanság, melyet a város a különböző felekezetek elemi iskoláinak segélyezésében oly régóta tart fen. E szerint ugyanis a város nekünk két tanító fizetésére ad 2000 koronát, ép' úgy mint a felényi számmal sem levő katolikusoknak. S míg az unitáriusoknál 400 lélekre már ad egy tanítói fizetést, addig nálunk csak 20 ezerre ad egyet! S kiemeljük, hogy a segély megtagadása esetén az egyház az elemi iskolák terhére nem viselheti tovább, hanem átadja azt egészen a városnak.

d) Az egyházi tőkék egy részét fordítjuk a rendezkedési költségek viselésére. Így nevezetesen az egyházi és iskolai alkotások tőkéje fele részben a tabáni templomra adatik át s ezen kívül mindenik templom építéséhez az egyházi alap 6 ezer, az ingatlan-vételi alap pedig 3 ezer koronával járul.

7. Az egyház a rendezkedés keresztülvitelét legelső dolgának tekinti, annál fogva a míg az be nem lesz fejezve, a már folyamatban levő normális kiadásokon kívül semmi másféle új terhet se vesz be költségvetésébe.

8. A rendezés ezen terve, mivel abban fekvőségek adásáról és vevéséről, régibb állások megszüntetéséről s újak alapításáról is van szó, az egyházi közgyűlés elibe is viendő, onnét pedig ennek határozatával együtt az egyházmegyére s egyházkerületre is felterjesztendő, mely az ily irányú szervezkedést maga részéről is kívánta tőlünk.

Indokolás.

Vásárhelyi egyházunkban a vallásos és erkölcsi élet hanyatlóban van. Sokan közülünk teljesen elidegenültek, némelyek el is szakadtak az egyháztól. Az erkölcsi vétségek, a családi botrányok száma ijesztően nagy, úgy hogy e tekintetben az egész országban szomorú nevezetességre tettünk szert s régi jó hírnevünk úgy szólva elveszett. Nem régiben egy könyv jelent meg az ország fővárosában a magyar faj pusztulásáról s ebben azok közé a helyek közé soroznak bennünket, hol a gyermekek születését bűnösen korlátozzák s hol e miatt nincs kellő számbeli szaporodás. Minthogy a bajok ily mérvben a többi itteni egyházaknál nem jelentkeznek, arra a következtetésre lehet jutni, hogy az itteni nagy református egyház nem tölti be hivatását s ha össze nem szedi magát, minden tekintetben a bizonyos pusztulás elé siet.

Az orvoslás pedig annál nehezebb lesz, minél későbbben fogunk hozzá, mert a kór időközben még szélesebben és mélyebben fog elterjedni s az a nemzedék, mely köztünk még vallásosan érez és gondolkodik, mindinkább el fog fogyni. Kivülről e részben semmi segítségre, sem valami váratlan szerencsére nem számíthatunk, mely híveink lelkületében fordulatot idézhetne elő. Törvényhozásunk, melynek újabb alapelve, hogy az emberi szabadságnak minden téren a lehető legtágabb szabadságot kell engedni, nem javítja meg az erkölcsöket, sőt ellenkezőleg ezután is tág kaput fog nyitni a rossz előtt is. A külső hatóság, mely egykor szigorú rendszabályaival és jó példaadásával oly erős támasza volt az egyházi és erkölcsi életnek, ma e részben megszűnt tényezőkép' hatni. A társadalom sem lesz képes magától a megjavulásra, mert az maga csalogatja a hitetlen és laza életre az embereket s kapva kap minden gonosz híren, mert azt érdekesnek sőt magára nézve élvezetesnek találja.

Az egyháznak azonban elutasíthatatlan és legelső kötelessége a maga tagjainak hitbeli és erkölcsi fogyatkozásait helyrehozni s ezen teljes erejéből működni. Épen azért áll fen, ez a fő hivatása. Ha ebben nem buzdólgodik: Isten és az emberek előtt menthetlenné teszi magát s kétségbe lehet vonni, a mint már sokan kétségbe is vonják, hogy van-e joga léteznie? Mert egyéb feladatok, (pld. az iskolák tartása, vagy az anyakönyvvezetés) tekintetében teljesen megváltozott újabban a helyzet s azok ma már a sokkal hatalmasabb állam vezető és gyámolító kezeire mennek át ugyannyira, hogy korunkban azokért nem érdemes többé egyházat tartani fen. Az egyház ma, ép' úgy, mint az apostoli korszakban, azért áll fen s arra való, hogy Istenhez vezesse, térítse és javítsa az embereket s megtartsa azt, a ki különben elveszne.

E végett vannak már az egyházban a lelkipásztorok, a presbyterek s az egyháznak minden tisztviselői; erre kell szolgálnia legelső sorban az egyház minden erejének és minden vagyonának.

De hogy mindezek erre a célra áldásosan és sikeresen közreműködhessenek: annak megvannak a maga természetes föltételei, melyek nélkül minden munka, ha még oly isteni célu és oly szent eszközökkel hat is, hiábavaló. Egyházunk ezekre a föltételekre, sajnos nem ügyelt eddig, sőt a figyelmeztetések után sem akart azokhoz alkalmazkodni s éppen ezért gyöngült el s vált hiábavalóvá minden törekvése.

Krisztus Urunk megmondotta: hogy ő azért jött, hogy a bűnösöket és az elveszetteket megtartsa (Mát.

9, 13), hogy ő ama jó pásztor, ki felkeresi a tévelygő juhokat (Ján. 10, 11), hogy azt kívánja, hogy az éhezőknek enni adjunk, a betegeteket meglátogassuk, a mezteleneket megruházzuk (Mát. 25, 35, 36) és hogy tanítsunk minden népeket (Mát. 28, 19). Ezekből a parancsolatokból azonban mi csak az utolsót teljesítettük, úgy a hogy, a mennyiben tanítottunk a templomokban és iskolákban; de már a tévelygőket, bűnösöket és szerencsétleneket nem kerestük fel, hanem veszni és nyomorogni hagytuk, — kik aztán ellenkezésbe jutottak Istennel, az egyházzal, néha önmagukkal, sőt az egész társadalommal s ekkép' ennek életét és boldogságát, minthogy számuk és hatalmuk nagyon felszaporodott, lassanként elsilányították és megrontották. S ezt annál zavartalanabban tehették mert az egyház örálói ezalatt a Krisztusi utasításokat jóformán elfeledték, az idők folytán beállott nagy változásokat figyelemre sem méltatták s a mellékes ügyeket intézték egészen a régi nyomon: vagyis végezték és végzik a magok közigazgatási, kormányzati és kezelési teendőit, s ezekben úgy elmerültek, mintha ezektől függene a hivek üdve és boldogsága; s e buzgólkodásban közben ugyiszólva észre sem vették, hogy lassanként az egész alkotmányt, a melynek fentartásán ők fáradoznak, az ellenség aláaknázza s hogy a diónak ugyiszólva már csak a külsőhéja az, a melyet oly féltékenyen őriznek és annyi gonddal ápolnak.

Szeremlei Sámuel,
lelkész.

Nyit levél,

Nt. Segesvári József esperes urhoz.

Nagy! Ur! Fogadja elsőben is afelett érzett örömmük s köszönetemnek kifejezését, hogy „pótválasz“-ban sokkal szelidebb hangon beszél velem, mint a hogy „válasz“-ban beszélt. Most is kimaradhatott volna ugyan a „Veress Imre ur“ titulázás, mert hiszen nagyon jól tudja azt Nagy! ur, hogy én — miért, miért nem — szegény ember vagyok és hogy mindig megérezem, a míg élek, azt, hogy 18 évig 300 frtos javadalmu lelk. állomáson ettem a sanyaruság kenyerét. Nem gondolom, hogy az által a kartársi viszony megtagadását akarta volna a nyilvánosság előtt tudomásra hozni.

Áttérve levelem tárgyára, most is ki kell azt nyilatkoztatnom, mint első jól átgondolt levelemben is tettem, miszerint a congruás lelkészek megadóztatására vonatkozó rendelete vagy körlevele nagytszeteletüségnek e. m. határozatba is ütközik, méltányosságot s igazságot is sért.

Semmi más érvel nem lehet annak törvényességét igazolni, mint ilyenforma e. m. határozattal: „a congruás lelkészek a 12½%-os belépési és tagsági díjat kötesek fizetni egymásután 3 évben“ s ehez fűzött ilyen utasítással: „esperesi hivatal utasítatik jelen határozatnak érvényt szerezni“.

Én azonnal bocsánatot kérek, itt a nyilvánosság előtt, mihelyt Nagytszeteletüséged egy ilyen határozatot s utasítást mutat fel, szemben ezen 1896-ban hozott határozattal: „Ezen jövedelemből (1½%) valamint az eddigi jövedelmekből, az e. megyei gyámintézet nemcsak a most hivataloskodó, hanem a hivatalba ezután belépő e. megyei kebelbeli lelkészekért fizeti az országos gyámintézeti pénztárba a tagsági díjat és belépési 10% díjat“. Tessék egy ilyen határozatot s utasítást hát felmutatni a 1896-iki után.

Hogy az 1896-iki határozatban a 28 congruás lelkész a gyámipénztárral szemben, csak magát akarta volna megadóztatni, a 7 nem congruás lelkészt pedig a gyám. adózás alól felakarta volna menteni: ilyet még csak gondolni se lehet. Azt a „törzsfizetés“ szót csakis a kényszerhelyzet szülte s semmi sullyal se bír.

Nagytszeteletüségednek nem rendeletet, hanem most felmutatott álláspontjánál fogva javaslatot kellett volna már 1899-ben terjeszteni a congrua megadóztatása végett, az e. m. gyűléshez, mivel már akkor a gyámipénztár helyzete ismeretes volt. Mi miért állottunk volna elő ilyen javaslattal, mikor az e. m. gyűlés határozatát saját értelme szerint fogtuk fel?

Hogy a rendelet méltányos és igazságos, azt a következőleg bizonyítja Nagytszeteletüséged: nézzük csak, mi a különbség a törzsfizetés és a congrua között? Az, hogy törzsfizetése után minden lelkész, kis és nagy jövedelmű éveken keresztül hordta aránylagosan a maga áldozatát ama gyámintézetbe, s ha annak segítségét 3 éven keresztül szintén aránylagosan viselte: ebben semmi igazságtalanság nincs“.

Nincs, ha a világ lelkével gondolkozunk, de van, ha a Jézus lelkével vizsgáljuk a dolgot. Nem bírom elhallgatni, pedig tárgyunkhoz nem tartozik, hogy ev. ref. egyházunknak az a szerencsétlensége, az az átka, hogy a világ lelkével gondolkozunk. Roppant „eszések“ okosok lettünk mi. Már azt is kitaláltuk régen, hogy a gazdagra nem szabad „többet“, a szegényre nem szabad „kevesebbet“ vetni. Evvel öltük meg szegény egyházainkat úgy, hogy most iskoláik felett ott függ a Damokles kardja. Evvel támasztottunk zugolódást, viszályt, a mint támaszt most épen e. megyénkben a Nagytszeteletüséged rendelete is.

Igen! Nagytszeteletüséged is a világ lelkével gondolkozik most. Nézzük csak egy hasontárgyu esetben, hogy állapítja meg Jézus azt, mi az igazság. Itt ülve „a szegények pénzeknek ládája ellenébe“ a gazdagok sok pénzére s az özvegy 2 fillérjére a következő igazságot állapítja meg: Bizonymondok nektek, hogy e szegény özvegy többet vete a ládába, hogynem mint a többi;... mert mindenképp abból vetének pénzt, a mivel bővölködnek; ez pedig az ő szegénységéből, valami volt mind oda veté. Tehát Jézus lelke szerint az áldozik, az fizet többet, a kinek kevesebb marad az áldozat vagy fizetés után.

Alkalmazzuk most csak a gyámipénztárba fizetendő járulékainkra.

Én fizettem 300 frt után 5 frt 50 krt, egy lelkész-társam 900 frt után 16 frt 50 krt, egy másik lelkész-társam 1200 frt után 22 frtot.

Nekem megmarad 295 frtom, lelk. társamnak 900 frtból 883 frt 50 kr., a másik lelk. társamnak 1200 frtból 1178 frt.

Jézus lelkével gondolkozva, mit mondunk, hogy ki fizetett többet? Bizony nagy erőszakot kellett tenni szíve jóságán Nagytszeteletüségednek, mikor rendeletében s annak indokolásában oly szeretetlenül gondolt reánk.

De meg nem is áll az, hogy mi a congruáért nem fizettünk %-ot a gyámipénztárba. Bár ne fizettünk volna! Hát ugyan kiktől vette el könyörtelenül az államsegélyt az egyházkerület, mely már több ezer forintba szaporodott az e. m. gyámipénztárban? Nem mi tőlünk — e nagyobb részben — szegény lelkészeketől? Ezelőtt 20 évvel egy-egy szegény lelkész 60—70 frt államsegélyt kapott; attól kezdve, hogy a főiskola adósságának törlesztésére s az e. m. gyámipénztárak növelésére az

államsegély megdézsmáltatott: a legtöbbször nem kapott 20 frtot se. — Ebből látható, hogy a mikor a congrua még gondolatába se volt senkinek, mi már fizettük érte a %0-ot.

És most én is bevégezem ez áldatlan, egyházmegegyéni békéjét felháborító ügyben levelezésemet, de egy szembeszökö példával annak bizonyítására, hogy mily méltánytalan s igazságtalan Nagytiszteletűségednek rendelete. Veszem pedig ezt a példát az 1901. évi szept. e. m. könyv 29-ik lapjáról:

Segesvári József 1901. évi gyámint. járuléka fizetett 33 k. 15 fillt, Veress Imre 1901. évi gyámint. járuléka fizetett 104 k. 29 fillt. És így Segesváry J. 3 év alatt, a jóval nagyobb jövedelem után fizet összesen 99.45 kt, Veress Imre a jóval kisebb jövedelem után 312.97 kt.

Ezt tartja Nagytiszteletűséged méltányosnak, igazságosnak? — Bizton nem tartja.

Vagyok Nagytiszteletűségednek
Iriný, 1902. márcz. 23.

kész szolgája
Veress Imre*
ev. ref. lelkész.

IRODALOM.

„**Bibliai képek**“, rövid s népszerű bibliamagyarázatok, írta Sz. Kiss Károly. Ára 5 korona. Spitzer Sándor könyvnyomdájában Komárom, 1901. (Kapható a szerző nagy-igmándi ev. ref. lelkésznel, Nagy Igmánd, Komárom-megye.)

(Folytatás.)

A „XVIII“ alatt áll *Nabal és Abigail* (I. Sám. XXV. r. 2—3 v. alapján) Egyszerű, keresetlen előadásban járó, világos és hatásos bibliamagyarázat. A Nab. és Abig. erkölcsi jellemében látható nagy ellentétben szépen mutatja föl a gondviselés csodálatos bölcsességét, mely a férj erkölcsi fogyatkozásait szépen és du san kárpótolja, jóságosan ellensúlyozza az asszonyt, a jó házastársnak sokrendű jelességeiben. Az ellentét kiemelése és hatása úgy vélem sokat nyert volna az által, ha a szereplők nevének jelentését, már jellemüket magában foglaló értelmét is közli vala, ha kifejti, hogy a *Nabal* név már egyenesen **bolondot** jelent, míg *Abigail* neve az előbbinek, ha nem is fogalmi ellentétjét, de erkölcsi ellenfelét és ellensúlyozóját zárja magában. Ha valamikor: úgy ma nagyon is helyen van, hogy igehirdetésünk és templomi tanításunk hatásának emelésére fölkeressünk és jól kihasználjunk minden mozzanatot, mi beszédünknek nyomatékosabbá, érdekessé, és erőt adhat.

A „XIX“ alatt olvassuk a Kapernaumi századost (Luk. VII r. 1—10. v. alapján). Szép közvetlenséggel indul, művészi egyszerűséggel halad célja felé, Szépen tárja elénk a Kapernaumi százados jellemrajzát, velős

* Felkérlek benneteket velem egy értelemben levő lelkész-társaim, hogy a következő e. m. gyűlésre eljőjetekek egyházaik képviselőivel, mert különben, mint a jelekből láthatjátok 3 évig tartó sarcot készít esperes Ur reánk, — reánk, kik a congruából magunkról és családunkról a kopott ruhát is alig tudtuk még leváltani. Jelszavunk legyen: a gyámpénztár mindnyájunkért fizessen. A gyámpénztárnak, ha kell mindnyájunk segítségére. Ez a méltányosság, ez az igazság.

rövidséggel buzdít a nemes példa követésére *hitben, cselekedetben és alázatosságban*. Jó sikerrel használható szép bibliamagyarázat.

A „XX“ sz. a. „Bizzál Istenben, nem hágy el“ (I. Kir. XVII. r. 10—16. v. alapján) a megelőző beszéd előnyös tulajdonaival ékeskedik.

A „XXI“ sz. a. „Kérjetekek és megadatik“, (Mát. VII. r. 7—11. v. alapján) az imádkozást mint lelki-szükséget és erőforrást hathatós világos magyarázattal az életből és tapasztalatból vont meggyőző példákkal köti hallgatói szívére.

A „XXII“ sz. a. „Mikor megvénülünk“ (I. Kir. I. r. 1—3. v. alapján) sokat ígérő bevezetés után egész váratlanul erejét veszti, meggyőző igazságok felmutatása nélkül, bizonyos elegiai hangulatban elmosódik.

Az elaggott Dávid fázik, didereg, . . . a bonus Homerus dormitat, . . . nem rendezkezik egy sugárral sem. A „XXIII“ sz. a. „Haszontalan szolgálak“ (Luk. XVII. 7—10. v. nyomán) a fölvetett igékben foglalt igazságot mind pozitív, mind negatív példákkal hathatósan megbizonyítja. Tanítása úgy Jézus evangéliomának, mint a kálvini egyház hittanának megfelelő.

A „XXIV“ sz. a. „Az elbizakodott Adónia“ I. Kir. I. r. 5—7. v. alapján. Szép, világos nyelven folyó érdekes elbeszélés, de **csakis** elbeszélés. De nem a régi rhetorok által annyi mügonddal tanulmányozott *narratio*, mit a ker. sőt a prot. rhetorok is átvettek. A királyok könyve sok hálás anyagot ígér elbeszélésre a prédikátoroknak és valljuk meg szerzőnknek van is hivatása, talentuma és nagy előszeretete az elbeszélés anyagának fölkeresésére és kiaknázására. De a köből az aranyat kifejteni . . . nem oly egyszerű földadat, mint első tekintetre látszik.

Homéros elbeszél . . . Aischylosz is elbeszél . . . Shakespeare sem cselekszik egyebet, Hugó Viktor is csak elbeszél, Carlylle eltagadja, hogy moralizál, úgy tesz mintha csak . . . elbeszélne, és az események okszerű láncolatának az idők és eszmék áramlatának minő látásait nyitja meg olvasójának? De mindez kicsiség . . . hangulatot teremt, a könnyek és érzelmek játékaival gyermekeskedik. De jön az orator, a merész játékos, a ki nem árnyakkal enyeleg, de elevenekről és elevenekkel számol, beszél, és elbeszél in causa capitis. De ha az ő narratiója az epikusok és drámaírók narratiójánál feljebb nem bővölködik: bé nem mehet soha a halhatatlanok pantheonába. A bünt nem szabad megdicsérnie, a valót nem szabad letagadnia, az igazat nem szabad megkissebbitenie és semmit, tulbecsülnie, mégis a bíróra kell vetni szemeit, leszorítani álláspontjáról és pedig nem egyébbel, hanem első sorban a narratióval és azzal, a mit ez megragadhat és magával sodorhat.

Cicero narratióval falja föl Catilinát és ezzel menti Milót. A bibliamagyarázatok, az igehirdetés műveletei gyakran teszik szükségessé, a hatás gazdag tényezőjévé a narratiót, de a mily egyszerűnek látszik e fő adat: éppen oly terhes. E nemben nálunk Dobos emelkedett magasra, ki e részben éles érzéket és rátermettséget tanusított, bár pontosságra nem törekedett. A kéz alatti beszéd hibája, hogy tárgyát bevégtetlenül teszi le. A nagyravágyást — mint Adónia vétkét és mint korunk egyik veszedelmes betegségét — büntetlenül hagyja, holott a bün büntetésének elhallgatása egyenes sérelem a hallgatóság igazságérzete ellen, de lelektani kihágás is, mely a tanítás épületességében okozott kárral áll bosszut. *Adóniának* már *nevében* ott lappang sorsa: az urha'námságra való hajlam, miként a mi ember gyengeségünkben. De elérte őt a megtorlás órája: a bukás, a szégyen, a megsemmisülés. Az erkölcsi

elégített soha sem biznám a hallgatók jóakarátára, főként, ha azt így megtalálhatjuk magában a történetben. A „XXV.“ sz. a. „A nők igaz ékessége.“ (I. Pét. III. 3—4. alapján). Épületes beszéd, mely fölvetett tárgyát nagy előszeretettel, buzgalommal és erővel fejti ki, komoly szívhöz szóló intelmmel fejezi be. Egészen sikerült beszéd, mely a nehéz tárggyal teljes szerencsével megküzdött, az új-szövetség éltető lehelletét érezteti, az igének fényugarait árasztja hallgatóira, a világgosszágban járó lelki tanító. Jó sikerrel használható beszéd. A „XXVI.“ sz. a. „Az oltárhoz menekülő Adónia.“ (I. Kir. I. 49—53. v.) alapján. Az elbizakodás elmaradhatlan büntetését tárja elő a balsorsu Adónia történetében, igen megragadó, eleven, színes előadásban. Bevezetése érdekes, tárgyalása, befejezése sikerült, egészben véve kerekded, befejezett mű, e füzetnek egyik legértékesebb darabja. Igen valószínű, hogy ezt a szerző a XXIV. számú be nem fejezett beszéd befejezésének szánta, de én jobb szeretem önálló, egész műnek tekinteni. A XXIV. számú beszéd vesztett ügyét úgy se tehetné jóvá, azért kár volna annak feláldozni, a mikor maga ura lehet. Ha szerző a XXIV. sz. beszéd anyagát és erejét ezzel egyesítette volna: igen kiváló műalkotást hozt volna létre. Az erők megoszlatása a szónokra nézve sem haládatos.

A „XXVII.“ sz. a. Dávid végrendelete. (I. Kir. II. 1—3., 5—6; 8—10. v. alapján) helyesen állítja párhuzamba a törvény vallását — a kegyelem vallásával, Dávid megtévelyedett alantjáró érzületét a keresztyén ember emelkedett, tisztult érzületével. A sikerült beszédek közé tartozik.

(Folyt. köv.)

V. Zs.

KÜLÖNFÉLEK.

— **Tiszteletbeli tagok az országos reform. tanáregyesületben.** A városunkban csak a közelmúlt napokban megalakult országos reform. tanáregyesület **Antal Gábor** dunántúli püspököt és **Gróf Dégenfeld Jóssefet** a Tiszántúli egyházkerület főgondnokát tiszteletbeli tagokká választotta. — Elismerés a körültekintő figyelemnek, mely a magyar református egyház e kimagasló s nagyérdemű tagjait e kitüntető tiszteletben részesítette. Éljenek soká s legyenek ők minél messzebbre terjedő időkhöz a mi méltó büszkeségünk.

— **Br. Bánffy Dezső az ev. egyetemes konvent világi elnöke.** Egyházi törvényeink értelmében (negyedik fejezet 54. §.) az egyetemes konventnek kettős elnöksége van: a hivatali korra nézve legidősebb püspök és főgondnok. Most, hogy a világi elnöki szék néhai **Tisza Kálmán** halálával megüresedett, abba az erdélyi egyházkerület nagyérdemű főgondnoka **Br. Bánffy Dezső** fog beülni. Nem kis megnyugvásunkra szolgál lapunk olvasói s közvetve minden hitsorsosainkkal tudatni ez esemény számban menő tény. A konvent működése az utóbbi években országszerte sok, többé kevésbé jogosult bírálatnak, nem egyszer s nem egy traktuson éles támadásoknak volt kitéve. Ezt tagadni nem lehet s mi nem is akarjuk. Magunk is azok közé tartozunk, kik e legmagasabb adminisztratív hatóságunk állásfoglalásával éppen nem voltak mindenkor megelégedve, s e nézetünknek több ízben és nyíltan kifejezést is adtunk. De **Br. Bánffy Dezső** a legnehezebb idők-

ben is mindig ellene volt a napjainkban annyira divatos paktumok politikájának. Az a férfi, ki míg miniszterelnök volt, az előtte megjelent küldöttségénél mindig kiváló súlyt fektetett arra, ha azoknak tagjai között református lelkészek is voltak, a konventen is mindenkor hű maradt magához s ha elvi jelentőségű kérdésekről volt szó, eddigelé megállott rendületlenül még a legnagyobb befolyású államférfiakkal szemben is. Nem alkudott soha s sem jobbra, sem balra nem hajlongott. Hiszszük, hogy ilyen lesz a konventi elnöki székben is. Azért melegen üdvözljük őt új méltóságában. Adja Isten, hogy sok . . . sok éveken át álljon az élünkön s valósítsa meg a reményeket melyekkel vele szemben ma eltelve vagyunk.

— **Redivivus.** E b. lapokban még a múlt év folyamán ily című cikkemre két válasz is érkezett. Az első a **Lánczy József** kollégámé, erős bizonyossága annak, hogy némelyek szeretnek beszélni, cikkeket írni akkor is, a mikor egyáltalán nincs mondani valójuk. „Kicséréljük egymás közt kölcsönösen az egyházi lapokat“, ő ebből azt olvassa ki, hogy én nem járatom a „Debr. Prot. Lapot“, (igenis járatom), s ebben a hitben felhuzott szemöldökkel bírálat tárgyává teszi ezt az én vétkes mulasztásomat, egyben a világ elibe tárván hosszú kápláni mátyr éveit, lelkésztanítóságát, szegénységét, s vele szemben az ő képzeletében élő előnyösebb helyzetemet. S ha még statisztikailag kimutatta volna azt is — csak egy lépés már, — hogy melyikünk hány tál ételt eszik naponta, a világ még több gyönyörűséget talált volna benne, meg lett volna a cikknek **irodalmi színvonala és elvi jelentősége is.** Bátran kezdhet'e és végezhet'e is volna cikkét a záradékkal, mely így szól: „Mondhatnék még egyebet is, de reá bízom az erősebbekre, tudom, hogy azoknak nem kell támasz!“ A második a **Padrah Sándor** kir. közjegyzőé, egy számadási főkönyv a ref. egyház mai helyzetéről. „Tartozik“ — „Követel“, miként *van* és miként *nincs*: e két rovatba sorakoztatja adatait, egyházáért melegen dobogó lelkének kívánságait, s mikor aztán felállítja a mérleget, bizony, bizony, bár sokunk előtt ismeretes a helyzet, óhajai a mi lelkünknek is óhajai, — mégis — így összeadva és kivonva, megdöbbenő hatást gyakorolnak az emberre. Eltekintve a cikknek egyes részeitől, aláírom a számadást, sok dologban meggyőződtem, (hozzájárulván a mai válságos időknek egyes eseményei is), sok dologról felvilágosított, csak ép egyről nem. Az államsegélyt iskoláink részére a fentartó testületek, — tudtommal — csak az esetben kapják meg, ha megfelelő iskolai helyiségről és tanítói lakásról gondoskodnak.

Kérdem: mi fog történni akkor, ha a fentartó testület ezt az építkezést *semmi uton-módon* nem hajlandó magára vállalni? Nem igen hiszem, hogy az államkormány megelégednék az egyszerű „*nincs*“ szóval, — s ilyen könnyen megtörténheto esetekre kellene felhívunk egyrészt a konvent, másrészt az egyetemes egyház „*áldozatkészségét*“. — teremteni egy olyan alapot, a melyet nálunk **Bary S.** collegám indítványozott.

Még egyet! Elvi jelentőségű azon kérdés: veszélyes-e az államosítás egyházunkra vagy nem? Ha igen, ha — különösen az „új idők“ egyes, aggodalmat gerjesztő eseményei miatt — azon álláspontot foglaljuk el, hogy iskoláinkat semmi körülmények között nem szabad feladnunk, — úgy gondolom, hogy már csak a consequentia miatt is ezen elvi álláspontot fel kellene tartanunk nemcsak a népiskolák, hanem a felsőbb tanintézetekkel szemben is. — Tudvalevőleg alig van már 3 felső

tanintézetünk, mely államsegélyt ne élvezne, melynek fejében a miniszter nevez ki egyes tanárokat. Kérdem: csak amott veszélyes a miniszter *kinevezési joga*, itt nem? Böleselkedjenek-e, — meg az ebből folyó többi kérdések felett is (prot. tanárképzés, a capite piscis, stb.) egyházunk „örállói“, — böleselkedjenek hasznosan, egyházunk javára és boldogítására! Sütő Áron gáti ref. lelkész.

— **A Triasz-nak:** Hogy még nektek is azt kell mondanom: a ki nem tud arabul s azt, — mennyit buvátkodtatok a régi magyar énektörténelemben? úgy látszik semmit! A 79. sz. alatti régi dallam a régi énekes 272. sz.-től vétetett, — én vettem, ez volt az az ének, mellyel az ifju reformatio elsiratá a mohácsi vést, szerzője Sztárai Mihály ki maga is ott vala a mohácsi csatában. — Igaz hogy Mátrairól is ott van, ő felhozza mint egy oly remek dallamot, mely még ma is koszorura méltatná szerzőjét. — Mátrai még nem tudta ki a szerző? én szerénykedtem kikutatni. *Kálmán Farkas.*

— **Felvétel a siketnémák intézetébe.** A siketnémák szüléinek a váci siketnéma-intézet felhívására ajánlja, hogy a jövő tanévre vonatkozó felvételi kérvények a váci intézethez csak május hó 10-dikéig küldhetők be. A később érkezett kérvények ebben az évben már nem tárgyalhatók. Tudatja még az igazgatóság, hogy a váci intézeten kívül a következő helyeken vannak siketnéma-intézetek: Budapest (Rökk Szilárd-u. 10.) Budapest, izr. (Bethlen ter 2.). Kolozsvár, Temesvár, Arad, Kaposvár, Kecskemét, Szeged, Eger, Jolsva (Gömör). Ajánlatos, hogy minden szülő első sorban a hozzá legközelebb eső intézethez folyamodjék.

— **Kegyves adományok a Gégényben (Szabolcsm.) építendő új ev. ref. templomra:** kunszentmiklósi ref. egyház 5 k. solti egyházmegye 5 k. Baksay Sándor solti esperes 2 k. sályi ref. egyház (Borsodm.) 5 k. 20 f. anarcsi ref. egyház (Szabolcsm.) 2 k. Biró János ref. lelkész Anares 1 k. francfeldi hengermalom rt. (Temesm.) gyűjtő ivén: Bobus Károly 1 k. Andreas Jahraus 2 k. Aktien Geselsaft 4 k. Georg Lapp 1 k. Eberle József 1 k. Ulrich Ádám 40 f. Jahraus János 2 k. Összesen: 11 k. 40 fill. Dobozi ref. egyház (Békés m.) 2 k. Tóth Gábor nyir-bogdányi ref. lelkész (Szabolcsm.) gyűjtőivén: Toth Gábor 1 k. ny.-bogdányi ref. egyház 2 k. Szalánczy Ferencz 2 k. Veres József 1 k. Pásztor István 1 k. Jakab József 60 fill. Juhász János 10 fill. Batta Barna 40 f. Mester Ferencz 40 f. Batári Lajos 40 f. Balogh József 60 f. Szokolai András 1 k. Balogh János 60 f. Vas János 60 f. A Jenei István 80 f. Pásztor Miklós 10 f. Pásztor József 20 f. Erdélyi Miklós 20 f. Összesen: 11 k. 20 fill. (Folyt. köv.)

— **Kérelem.** Az új negyedév kezdetével kérjük t. előfizetőinket az előfizetések megújítására, illetőleg a hátralékok minél előbb való beküldésére.

K Ö Z G A Z D A S Á G.

A Triesti Általános Biztosító Társaság

(Assicurazioni Generali.)

f. é. márczius hó 20-án tartott 70-ik közgyűlésén terjesztettek be az 1901. évi mérlegek.

Az előttünk fekvő jelentésből látjuk, hogy az 1901. december 31-én érvényben volt életbiztosítási tőke összegek 571,267.823 korona és 19 fillért tettek ki, és az év folyamán bevett díjak 25,501.529 korona 89 fillérre rúgtak. Az életbiztosítási osztály díjtartaléka 12,664.410 korona 50 fillérrel 147,165.146 korona 89 fillérre emelkedett.

A tűz-biztosítási ágban a díjbevétel 11,890.311.770 korona biztosítási összeg után 19,179.387 korona 41 fillér volt, miből 8,453.497 korona 20 fillér viszontbiztosításra fordított, úgy, hogy a tisztadíjbevétel 10,725.890 korona 21 fillérre rúgott, mely összegből 7,267.495 korona 05 fillér mint díjtartalék minden tehertől menten jövő évre vitetett át; a díjtartalék tehát a tiszta díjbevétel 67.76%-át teszi ki. A jövő években esedékké váló díjkötelezvények összege 80,231.416 korona 02 fillér.

A szállítmánybiztosítási ágban a díjbevétel kitétt 4,937.050 korona 14 fillért, mely a viszontbiztosítások levonása után 2,197.096 korona 58 fillérre rúgott.

A betöréssel szembeni biztosítási ágban a díjbevétel 317,084 korona 80 fillért tett ki.

Károkkért a társaság 1901-ben 27,945.234 korona 91 fillért folyósított. Ehhez hozzáadva az előbbi években teljesített kárfizetéseket a társaság alapítása óta károk fejében 716,540.625 korona és 97 fillérnyi igen tekintélyes összeget fizetett ki. Ebből a kártérítési összegből hazánkra 133,470.273 korona 85 fillér esik, mely összeget a társaság 192845 káresetben fizette ki.

A nyeregség tartalékok közül, melyek összesen 16,022.487 korona 99 fillérre rúgnak, különösen kiemelendők: az alapszabályszerű nyereségtartalék, mely 5,250.000 koronát tesz ki, az értékpapírok árfolyamigadozására alakított tartalék, mely a 3,379.624 korona 17 fillér külön tartalék, ugyancsak az évi nyereségből kihasított 350.000 korona, 10,402.487 korona 99 fillérre emeltetett fel; továbbá felemlítendő még a 160.000 koronára rúgó kétes követelések tartaléka. Ezekon kívül fennáll még egy 560.000 koronát kitevő külön alap, melynek az a rendeltetése, hogy az életbiztosítási osztályban a kamatláb esetleges csökkenését kiegyenlítse.

A társaság összes tartalékjai és alapjai, melyek első rangú értékekben vannak elhelyezve az idei átutalások folytán 173,458.451 korona 60 fillérről 190,319.427 korona 11 fillérre emelkedtek, melyek következőképen vannak elhelyezve:

1. Ingatlanok és jelzálog			
követelések	31,870.290	korona	66 fillér
2. Életbiztosítási kötvényekre adott kölcsönök	17,799.821	"	32 "
3. Letéteményezett értékpapírokra adott kölcsönök	2,467.253	"	17 "
4. Értékpapírok	122,468.568	"	59 "
5. Tárca váltók	1,140.190	"	42 "
6. A részvényesek biztosított adósslevelei	7,350.000	"	— "
7. Bankoknál levő rendelkezésre álló követelések, készpénz és az intézet követelése, a hitelezők követeléseinek levonásával	7,223.302	"	95 "
összesen	190,319.427	korona	11 fillér

Ezen értékekből 43 millió korona magyar értékekre esik.

Szerkesztői üzenet.

Sz. J. Nagybecskerek. Ön utólagosan ezt írja: „azt szeretném tudni, hogy baptistának, vagy nazárenusnak született tehát keresztleletlen gyermekek szülői ha reformátusokká lesznek és 7 éven felüli keresztleletlen gyermekeiket is megkereszteltetik, a mely keresztelest alkalmával a szülőket már reformátusoknak írom be az anyakönyvbe, ez a keresztség reformátusokká teszi-e a 7 éven felüli gyermekeket? Igen vagy nem!“ Az általam elmondottaknak a konsekvenciája nem lehet más, mint az, hogy **nem teszi reformátusokká!** Az ilyen gyermekek vallására nézve a tételes államtörvények döntenek. Azok pedig, mint a múltkor kifejtettem a 7 éven felüli gyermekek vallásában a szülőik vallásváltoztatása esetén külön és részletesen intézkednek. Az azonban magától értet, hogy ha a baptista, vagy nazárenus szülők de jure reformátusok voltak, az esetben 7 éven felüli gyermekek is reformátusok. — **S. Á. Gát.** Hogy husvéti örömeidet az a „piszkolódó irat“ megzavarta? Nem tesz semmit. Feledd el! Lásd lapunk 11. számában a szerkesztői üzenetek között egyik barátunknak egyenesen én magam ajánlottam, hogy a „Debrecen ebruár 25-től márczius 13-ig megjelenő számaint rendelje meg. Most legalább már láthatjátok, hogy milyen küzdelemmel van nekünk dolgunk. Az az „irat“ a mi legfényesebb apológiánk. Én magam pedig „csüggedni“ sem nem fogok, sem nem akarok. Engem ez eszme vezérel csak s azért az igazságos és nemes harcra mindig készen állok.

Tartalom-jegyzék: A legaggasztóbb tünetek. Nagy István. — Az újonnan tervezett jogi vizsgarend veszélyei. Dr. Móricz Károly. — Dóczy Imre beszéde az országos reform. tanáregyesület alakuló közgyűlésén. Dóczy Imre. — Megújítandó énekeskönyvünk „Gyűjtemény“-e. Trias. — Még egy szó a mindennapi istentiszteletek kérdéséhez. Szűk Károly. — ... et altera pars! Jakucs Sándor. — Közéletünk: Országos református tanáregyesületi közgyűlés. — Javlat. Szeremlei Sámuel. — Nyílt levél. Veres Imre. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

**Jobb és megbízhatóbb
magvakat olcsóbban
sehol sem kapni, mint
Fábián Béla**

magkereskedésében

Budapest, IX. ker., Üllői-ut 73. sz.

Árjegyzéket kérjünk!

Hydraulikus (víznyomású) sajtókat

Szőllő-bor készítéséhez legújabb szerkezetben, valamint

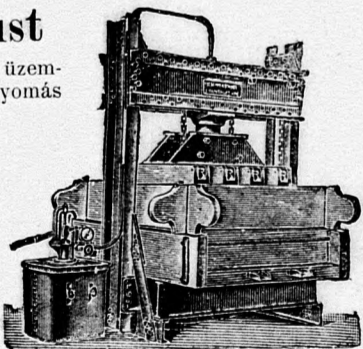
Gyümölcs-must

előállításához a nagyban üzemen különösen magas nyomás elérésére

legnagyobb munkaképesség legmagasabb mérvű mustnyerés,

leggyorsabb munka, egyszerű és könnyű kezelés;

Bor- és gyümölcs-sajtókat kézi üzemre.

Szőllő- és gyümölcs-zuzókat és szőlő-bogyózókat, valamint teljes

Borászati felszereléseket stabil és szállíthatóan,

Széna- és szalma-préseket mint különlegességeket gyárt és szállít felelősség mellett a legújabb és legjobban bevált szerkezetekben

Mayfarth Ph. és Társa

csász. és kir. kiz. szab. mezőgazdasági gépgyára

BÉCS, II/1. Taborstrasse Nr. 71.

Kimerítő árjegyzék és számos elismerő irat ingyen.

Képviselek és ismét elárúsítók kívántatnak.

Legnemesebb és legalkalmasabb Húsvéti és konfirmácziói ajándék.

B. BARKÓCZYNÉ DÖMÖK ANTONIA:

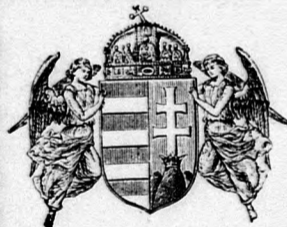
AZ ÉN IMÁIM.

Imák és elmélkedések protestáns leányok és fiatal hölgyek számára. 2-ik javított kiadás. Ára esinos vászonkötésben Kor. 2.—, bőrkötésben K. 4.—, borjubőrkötésben K. 5.—, izléses diszkötésekben (pluche, bőr és bársony) 10 koronától 20-ig. A könyvecsének igen herezig kis alakja van.

Legzélsebb a pénzt postautalványon előre beküldeni, mire én azonnal jól csomagolva és bérmentve küldöm a kívánt imakönyvecséket.

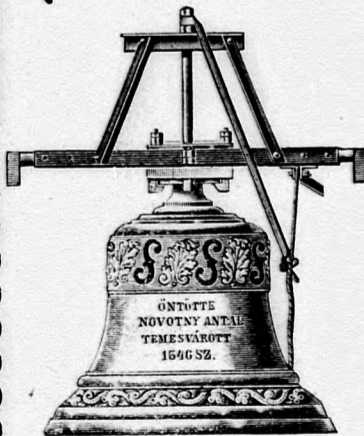
KÓKAI LAJOS könyvkereskedése

Budapest, IV., Károly-u. 1.

NOVOTNY ANTAL

harangöntőde
és vasharanglábgyár
Temesvár—Gyárvaros.

Ajánlja magát több évi szavatolás mellett régi harangok újraöntésére, valamint új harangok és teljes harangesoprotok előre meghatározott hangok utáni elkészítésére. Különösen ajánlja saját találmányu

szabadalmazott átlukasztott
harangjait,

melyek felső részükön a hegedűéhez hasonló S alaku nyílásokkal vannak ellátva és azért erősebb, terjedelmesebb és mélyebb hangok, mint a régi modoruak. Ily szerkezetű 327 kgros harang hangban egyenlő 408 kgros régi modoru haranggal. Ajánl továbbá forgatható vertvas-koronákat, régi harangok ilyenekkel való ujrászerezését és vertvas-haranglábakat. 300 kgr. aluli harangok raktáron vannak. — Költségvetések és képes árlapok díjmentesen szolgáltatnak. — Az 1896. orsz. kiállításon milleniumi nagy éremmel kitüntetve.

Magyarország legrégibb harangöntődéje

Kis-Gejőczen (Ungmegeye.)

Alapított 1795.

Nagyon sok ajánló levél és kitüntető irat.

Alulírott tudomására hozom a m. tisztelt olvasóközönségnek, hogy öntődémben mindenféle súlyu harangok készítését elvállalom **a legolcsóbb ár és legkedvezőbb fizetési feltételek** mellett.

Készíték teljesen összhangzó **harangcsoportozatokat** vagy egyes harangokat előre meghatározott hangnem szerint, felszerelve vert vagy öntött vaskoronákkal, melyek könnyű járatuak és a tornyot meg nem rázkódtatják.

Készíték **vasállványokat** és régi harangokat újmodoru vaskoronákra átszerelék. Minden munkámért a legmesszebb menő szavatosságot vállalom. Bármí okból nem tetsző harangot feltétlenül visszaveszek és minden költséget azonnal visszatéríték. Arjegyzékkel szívesen szolgálók.

Tisztelettel

baktai Egry Ferencz,
harangöntő.

HÖNIG FRIGYES

GOZÜZEMRE BERENDEZETT HARANG- ÉS ÉRCÖNTŐDÉJE,
SZIVATTYU GVARA.

ARAD, RÁKÓCZY-UTCA, 11.—28. SZÁM.

ALAPITTATOTT 1840-BAN.

A legnagyobb állami éremmel kitüntetve 1890-ben.

Ajánlja 10 évi jótállás és a legkedvezőbb fizetési feltételek mellett saját találmányu

CS. ÉS KIR. SZABADALMAZOTT

HARANGJAIT,

melyeknek előnye az, hogy bármely más haranggal szemben egyes ugyanazon erős és mély hangu harang előállításánál

20—30% ércsúly megtakarítás éretik el.

Forgatható vas harang felszereléseit és vas harang állványokat, melyeknek alkalmazásánál a harangok a megrepedéstől megóvatnak s a legnagyobb harangok is lódíthatók anélkül, hogy a tornyot megingatnák.

Régi harangoknak forgatható vaskoronára való átalakítását. Repedt harangoknak újra öntését, vagy csekély fellüllesztés mellett új harangokkal való becserélését.

Költségvetések és képes árlapok kívánatra díjmentesen küldetnek.

Értesítés!

A Neumann M. üzletébe manapság
Ruhát venni sűrűn eljár a papság
Tanárok és tanítók is jól teszik:
Ruhájukat hogyha *Neumanntól* veszik.

Van ott férfi,- fiu,- gyermek öltözék;
Mindenikből imponáns *nagy választék*
Sacco ruha, salon öltöny, felőtő,
S minden, — a mit megkövetel az idő.

Ruha nála *mérték után* is készül;
Zsinat kabát és palást,- fővegestül,
Polgár ruha akármilyen állásban;
E célokra külön *divat lapja* van.

A Neumann M. üzletébe manapság
Ruhát venni sűrűn eljár a papság
Tanárok és tanítók is jól teszik:
Ruhájukat hogy *ha Neumanntól* veszik.

Hódító.

NEUMANN M. cs. és kir. udvari szállító, férfi és fiu ruha háza
Debrecen. főter. a magy. kir. postával szemben.